

GUADAMASSILERS

I

GUADAMASSILS

DISCURS LLEGIT EL DIA 17 DE DESEMBRE DE 1972
EN L'ACTE DE RECEPCIÓ PÚBLICA DE

JOSEP-MARIA MADURELL I MARIMON

A LA

REIAL ACADÈMIA DE BONES LLETRES
DE BARCELONA

I CONTESTACIÓ DE L'ACADÈMIC NUMERARI

JOSEP VIVES I GATELL

BARCELONA

1972

GUADAMASSILERS I GUADAMASSILS

GUADAMASSILERS

I

GUADAMASSILS

DISCURS LLEGIT EL DIA 17 DE DESEMBRE DE 1972
EN L'ACTE DE RECEPCIÓ PÚBLICA DE

JOSEP-MARIA MADURELL I MARIMON

A LA

REIAL ACADÈMIA DE BONES LLETRES
DE BARCELONA

I CONTESTACIÓ DE L'ACADÈMIC NUMERARI

JOSEP VIVES I GATELL

BARCELONA

1972

Dipòsit legal: B. 48.171 - 1972

GRÀFIQUES MARINA, S. A. - PASSEIG DE CARLES I, 149 - BARCELONA-18

EXCELENTÍSSIM SENYOR,
IL·LUSTRÍSSIMS SENYORS ACADÈMICS,
SENYORES, SENYORS :

A l'inici de les meves aficions històriques, arran de l'any 1921, poc podia pensar que, després del transcurs de mig segle, aquesta honorable Corporació em concedís l'immerescut honor d'obrir-me les seves portes per acollir-me com a company i col·laborador en les seves activitats acadèmiques. Em sento molt agraït, i, alhora, confòs per la vostra gran benignitat, mes com a autodidacte que sóc, reconec el gran valor de la vostra delicada y afectuosa distinció.

No dec continuar el present discurs reglamentari sense abans mostrar la meva gratitud a les persones que en el transcurs de molts anys m'encoratjaren a prosseguir les investigacions pels nostres arxius històrics ciutadans. En primer lloc, assenyalarem l'inoblidable i modèlic arxiver que fou de la nostra catedral mossèn Josep Mas i Domènech ; el mestre Jordi Rubió i Balaguer, a qui, en gran part, sóc deutor de la meva modesta formació històrico-cultural, després d'una molt antiga relació amb ell, establerta arran de l'acolliment que féu del meu primer estudi històric a les pàgines dels *Estudis Universitaris Catalans*; el doctor Josep Vives i Gatell, bon conseller i benivolent en admetre les meves col·laboracions en els *Analecta Sacra Tarraconensia* i a *Hispania Sacra*, de les quals és director ; Agustí Duran i Sanpere, amb el qual, amb gran goig, he col·laborat fins ara fa pocs anys, principalment en la passada guerra civil, en la ingrata obra de la salvaguarda d'arxius i en llur conservació, classificació i ordenació.

L'agraïment dec fer-lo extensiu a l'Il·lustre Col·legi Notarial de Barcelona per la constant protecció dispensada gairebé durant el llarg període de trenta anys, assenyaladament als qui en foren degans, sense oblidar el notari Raimundo Noguera de Guzmán, de molts anys ençà entusiasta promotor de la moderna reorganització de l'Arxiu Històric de Protocols, que tan eficientment ha facilitat la investigació als erudits de la nostra història.

També és de justícia tributar un emotiu record a la vida i a l'obra del meu immediat predecessor en el lloc que avui vinc a ocupar, l'inoblidable Ferran Soldevila i Zubizuru, sense perdre la memòria dels antecessors d'aquest en el seient acadèmic, és a dir, del jurisconsult Manuel Duran i Bas, del filòsof P. Ignasi Casanoves, S.I., i de l'historiador Frederic Camp i Llopis.

Com a característiques sobresortints de la polifacètica personalitat de Ferran Soldevila, retriem les d'investigador pacient i perspicaç de grans qualitats científiques, benemèrit historiador de fama internacional, gran coneixedor de la literatura, escriptor modèlic i molt destacat com a autor d'obres teatrals.

De molts anys ençà, prop de quaranta, és a dir, de quan Ferran Soldevila era arxiver a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, ens unia una gran amistat, posteriorment refermada el 1961 en ocupar la presidència de l'ANABA, quan vaig ésser membre de la seva Junta. Amb enyorança recordo els actes organitzats per aquella Associació, amb belles excursions, els indispensables i gairebé reglamentaris dinars de germanor, en què no mancava el seu parlament amb aquelles paraules que tan graciosament sabia dir, traspuadores de la seva bonhomia.

Entre la múltiple i valuosa producció de diversos gèneres de Ferran Soldevila, l'avantatjat deixeble del mestre Antoni Rubió i Lluch, a Barcelona, i de Ramón Menéndez Pidal, a Madrid, assenyaem els seus primers estudis, el 1912, als 18 anys, en plena joventut, relacionats amb la vida de Bernat Metge, amb aportació d'abundosos documents; el seu estudi *Pere el Gran: el desafiament amb Carles d'Anjou* (1919), obra on es presenta amb les seves qualitats més típiques; la *Història de Catalunya* de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1922-1923), en col·laboració amb el seu íntim amic i company d'estudis Ferran Valls i Taberner; principalment, *La reina Maria, muller del Magnànim*, la seva tesi doctoral, mereixedora del Premi Patxot i Ferrer, el 1922; la *Història de Catalunya*, per encàrrec de Francesc Cambó, la seva obra de major transcendència, en tres volums, editada en 1934-1935, reimpressa el 1963, amb sòlida i rigorosa informació basada sempre en la més moderna i selecta bibliografia.

Retriem també les seves sensacionals descobertes sobre les prosificacions de les Cròniques de Jaume I i de Bernat Desclot (1925), amb la presentació d'exemples de poesia heroico-popular catalana, que li serviren de tema del discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Bones

Lletres, amb el títol *Les prosificacions en els primers capítols de la Crònica de Desclot* (1958). Col·laborador del Dr. Jordi Rubió a l'edició de la Crònica de Desclot, Soldevila va fer grans escorcolls a l'Arxiu de la Corona d'Aragó sobre els regnats de Jaume I i Pere el Gran. Al primer va dedicar-li el llibre *Els primers temps de Jaume I*, publicat l'any 1968, el darrer que va escriure i una de les seves obres més acabades i més modernes. Des de 1954 havia anat apareixent, amb el títol de *Pere el Gran*, una història d'aquest rei que porta una documentació que sembla exhaustiva. La primera part, publicada per l'Institut d'Estudis Catalans, comprèn la biografia de l'Infant. De la segona part només va sortir-ne un quadern l'any 1962, de més de cent pàgines, que abarça els anys 1276 fins al 1278. La seva malaltia no li va permetre d'acabar de publicar el volum que havia de comprendre fins a l'any 1282.

Assenyalem, així mateix, la monumental *Historia de España* (1952-1957), primer intent de visió catalana del conjunt d'història peninsular, a part de moltíssims treballs i estudis de gran difusió, dignes de ser molt llargament enumerats.

La seva producció poètica, prova d'una autèntica vocació literària, es caracteritza pel recull de versos: *Poema de l'amor perdut* (1916); *Exili* (1918); *Càntics de mar, d'amor i de mort* (1921), i *La ruta invisible* (1949).

Quant a la producció teatral assenyalem les obres: *L'hostal de l'amor* (1949); *La font del miracle*, escrita el 1952 per a l'Escolania de Montserrat; *Albert i Francina* (1956); *L'aprenent de suïcida*, i *L'Amador de la Gentilesa* (1961). A part d'aquests títols retraiem la tragèdia *Matilde d'Anglaterra*, estrenada el 1923.

*
**

En començar la lectura de la present dissertació, per endavant, he de dir que es tracta d'un tema d'art poc estudiat, per la qual cosa creiem avui aportar un petit historial dels antics artesans guadamassilers barcelonins, la major part dels quals excelliren en llur professió, principalment als segles XVI i XVII, època en què la indústria del cuir decorat prengué gran importància en la confecció de pells adobades, daurades i gravades, distingides amb el nom característic de guadamassils.

Aquest mot, originari de l'alarb, generalment era emprat per a

significar aquesta classe d'obratges en cuir. Segons Joan Coromines no és necessari que el nom català de guadamassil vingués de Castella.¹ És indubtable que els moros cristians foren molt hàbils en l'adobat i bell acabament de les pells de vedelles i cabres. El centre de la indústria degué ésser Còrdova, i es feren famosos els productes de la curtició elaborats en aquesta ciutat andalusa.²

En altre temps els guadamassils tingueren moltes aplicacions, per exemple, en la manufactura de calçats, selleria, recolzadors o coixins, estoigs per a guardar diferents objectes, escarcelles, cortines, i a la vegada per tapisseries de palaus i esglésies, frontals d'altar, retaules i altres peces.³ Eren, així mateix, utilitzats en el relligat de llibres. Emili Brugalla remarca la seva influència en les encuadernacions medievals.⁴

Tant el mot en llengua catalana de *guadamassil*⁵ com el de *guadamassiler*,⁶ en l'antiga documentació, els trobem enregistrats en una gran varietat de grafies nominatives, indubtablement degut al fet d'estar transcrits dictades a viva veu.

La importància de la indústria dels cuirs artístics pintats o en relleu, principalment els obrats pels guadamassilers barcelonins, independentment de les pells obrades pels oripellers, dóna motiu a complementar, en primer lloc, les documentades notícies proporcionades per Antoni de Capmany i de Montpalau,⁷ i, posteriorment, per l'hispanista baró Charles Davillier, en l'obra traduïda per Emili Claudi Girbal,⁸ com també per mossèn Josep Gudiol,⁹ José Ferrandis

1. COROMINAS, Joan: *Diccionario Crítico etimológico de la lengua castellana*. Madrid. Editorial Gredos, Vol. 2, p. 808.

2. GUDIOL I CUNILL, Pvre. Josep: *Guadamacils catalans*. «La Veu de Catalunya». Pàgina Artística. N.º 191: 14 agost 1913.

3. Ob. cit.

4. BRUGALLA, Emilio: *La encuadernación suntuaria, arte tradicional español*. Introducció al llibre de PASSOLA, José M.º: *Artesanía de la piel. Encuadernaciones en Vich siglos XII-XV*, Colomer Munmany, S. A. Vich (1968), pp. 11-13.

5. *guadamacils, guadamassills, godamacils, godomacils, godomicils*. També la de *guadamastes*, consemblant a la locució castellana de *guadameci*.

6. *godamaciler, guadamastler, guadamaciler, guadamaciller, guadamassiler, godamasiler, godamassiller, godomaciler, godomisser*, o bé la de *godamacellí*, per designar el nom d'aquest mateix ofici.

7. CAPMANY Y DE MONTPALAU, Antonio: *Memorias históricas sobre la Marina, Comercio y Artes de la Antigua Ciudad de Barcelona*... Madrid, 1779, Vol. I, Parte tercera, Cap. XXIII, pp. 119-120. Reedició de 1961, de la «Cámara Oficial de Comercio y Navegación de Barcelona». Introducció i notes de E. GIRALT Y RAVENTÓS. Revisió documental per C. BATLLE GALLART, pp. 539-540.

8. DAVILLIER, Ch.: *Notas sobre los cueros de Córdoba, guadamaciles de España, etcétera, por el barón... traducidas del francés por D. Enrique Claudio Girbal*, Gerona, 1879.

9. GUDIOL I CUNILL: *Guadamacils catalans*.

Torres,¹⁰ i, darrerament, pel malhaurat investigador d'arxius Ramon Genís Bayés.¹¹

VIDA CORPORATIVA

L'organització col·lectiva dels guadamassilers de Barcelona en Gremi, si bé oficialment no apareix fins l'any 1539, en què es decreta- ren les ordinacions de l'ofici, el 1316 ja existien dos artesans d'a- questa professió, Pere Ferrer i Pere de Torrents, assenyalats amb la grafia de *maciler*, inclosos en un memorial dels que en aquell any composaven el Consell de Cent de la Ciutat de Barcelona,¹² i dos segles més tard, el 1513, trobem Gaspar de Castanyeda exercint la prop- dita professió.

Això no obstant, primitivament, durant els segles XIV i XV, els guadamassilers els trobem vinculats amb la Confraria de Sant Este- ve dels Freners, així com també en la mateixa confraternitat hi esta- ven els batifillers, sellers, guarnimenters, basters, morralers, oripe- llers, pintors i brodadors.

Posteriorment, el 21 de gener de 1600, s'enregistrà una nova era corporativa, especialment pels professionals de la indústria del guada- massil, amb la separació del Gremi dels Batifillers, Oripellers i Gua- damassilers de la Confraria dels Freners. Per acord del Consell Mu- nicipal foren aprovades les corresponents ordinacions del nou Grup,¹³ de les quals el dia 31 fou feta pública crida pels carrers i places de la ciutat.¹⁴

10. FERRANDIS TORRES, José : [Guadamacies]. Discurso leído por el Ilmo. Sr. ... en el acto de recepción pública el 7 de mayo de 1945 y contestación del Excmo. Sr. D. Manuel Escrivá de Romaní, Conde de Casal. Real Academia de Bellas Artes de San Fernando. *Cordobanes y Guadamacies*. Catálogo ilustrado de la Exposición Sociedad Española de Amigos del Arte. Madrid, 1955, *Exposición de Cordobanes y Guadamacies*. «Arte Español». Revista de la Sociedad Española de Amigos del Arte. Año XVII, II de la 3.ª época. Tomo XIV, Tercer Trimestre de 1945, pp. 3-8, Madrid, 1945.

11. GENÍS BAYÉS, Ramón : *El antiguo Gremio de batihojas, oropeleros y guadamacileros de Barcelona*. «Boletín de la Asociación Química Española de la industria del cuero». Barcelona, Año VIII, septiembre 1957, N.º 56, pp. 210-214.

12. CAPMANY Y DE MONTPALAU, A. : *Memorias...*, p. 119. Reedició de E. GIRALT Y RAVENTÓS i C. BAILLE GALLART, p. 359.

13. *Legides les ordinacions per la separació de les Confraries de Sant Steve dels Freners, de una part; y dels Batifillers y Oripellers, de altra, que abans eran unides, les quals són firmades de mà dels magnífichs advocats, lo Consell delibera que les dites ordinacions sien admeses.*

AHCB (= Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona). Sèrie II-109. Deliberacions, anys 1599-1600, f. 29.

14. *Per proveir degudament lo remey que los pleis y debats y desalens que són de molts anys atrás y fins el present, entre los confreres de la Confraria del Gloriós sanct Steve dels Franers, de una part; la qual la maior part de aquella consistex*

A l'any següent, el 13 de juliol, el Consell Ordinari de la Ciutat deliberava sobre el recurs interposat pels Guadamassilers, Batifillers i Oripellers, a les ordinacions per la separació dels seus respectius oficis de la Confraria de Sant Esteve dels Freners. Acordà adherir-se al vot i parer dels juristes Felip Dimas Montaner i Domènec Fargues Cotxí, als quals havia estat confiat l'estudi de la causa.¹⁵

En atenció al bé públic y universal repòs d'ambdues Confraries litigants, per part dels consellers, el 26 d'octubre de 1607 fou establerta una nova reglamentació.¹⁶

Retraiem com el Consolat de l'Ofici dels Batifillers, Oripellers i Guadamassilers, el 22 d'abril de 1614, es reunia a la sala capitular de l'església i monestir de Santa Caterina màrtir, on per altres negocis s'acostumaven a ajuntar. L'objecte de la celebració del citat Consell era el de formalitzar sindicat i donar plens poders a favor dels confreres Francesc Canyís, guadamassiler, i Joan Noves, batifiller, amb l'expressa facultat de firmar concòrdia amb la Confraria dels Freners,¹⁷ la qual consta com fou atorgada set dies després.¹⁸

ab los Officis dels Franers, Sallers, Gornimanters, Buydadors, Basters, Morralers, Pintors y altres, de una part; y Batifillers y Oripellers y Guadamassilers, de part altra, de y sobre la diversitat de sos Officis, y, en particular, per rahó y causa de la Confraria que dits Oripellers y Batifillers han impetrat sots nom o invocació del Glorios sanct Miquel, fent entre ells Cos y Consell apart, ab elecció de còsols de aont se són suscidades molts controvèrsias, així de una part com de l'altre, de y sobre la unió que dits Batifillers i Oripellers de molts anys ensà tenian entre si.

AHCB. Sèrie IV-23. Crides i ordinacions, anys 1595-1602, ff. 189vº-191.

15. AHCB. Sèrie II-110. Deliberacions, any 1601, f. 119vº.

El Consell Ordinari, el 31 d'octubre i 23 de novembre del mateix any, s'ocupava encara sobre el citat recurs, com també el 31 de gener de 1603 i 19 d'agost de 1613.

AHCB. Sèrie II-110. Deliberacions, any 1601, ff. 173, 179, 195; Sèrie II-112, anys 1602-03, f. 32; Sèrie II-122, f. 226vº. BRUNIQUER, Steve Gilibert: *Rúbriques. Ceremonial dels magnífichs consellers y regliment de la Ciutat de Barcelona*, V. Barcelona, 1916, p. 222.

16. *Primo, statuyren y ordenaren que las Confrarias de Sant Steve dels Freners y Sanct Miquel dels Oripellers, Batifillers y Guadamassilers sian dividides, dezunides y separades, així com ho són en invocació y promenias, en y de tal manera que de assí al devant, així com era una, sien duas Confraries, la una dita de sanct Steve dels Freners, en la qual sian compresos tant solament los demés Officis que vuy estan en dita Confraria, exceptats los Oripellers, Batifillers y Guadamassilers; y la altra dita de sanct Miquel, en la qual sian compresos los dits Officis de Oripellers, Guadamassilers y Batifillers. Y que en la Confraria de sanct Steve no pugan ésser admesós Oripellers, Batifillers y Guadamassilers en esdevenidor.*

AHCB. Sèrie II-110. Deliberacions, any 1601, ff. 208-209.

17. AHPB (=Arxiu Històric de Protocols de Barcelona), Jeroni Sabata, llig. 4, man. 8, any 1614, f. 207vº.

18. AHCB, reg. 36-51. Gremi de Freners. Còpia autoritzada; reg. 36-59; VI-60. Referència d'aquesta concòrdia: *Item, hun libre scrit en paper ab les cubertes de cartró, cubert de cuyro negre ab unes flos daurades, ab huns tancadors de taffetà vert. És la concòrdia entre la present Confraria y los Guadamassilés, y Batifillers, la qual és feta en Barcelona a .XXVIII. del mes de abril lde l'any DC-XIII., cosa per Joan Hierònym Thalaüera, notari de Barchinona.* AHCB. reg. 36-46, Gremi de Freners. Inventari any 1601, f. 27.

En les citades promeses ordinacions de la Confraria, es disposava l'exercici del govern per triennis a càrrec de tres cònsols, és a dir, cònsol en cap, segon i terç, a part d'altres llargues disposicions, principalment sobre la forma de realitzar els exàmens de passantia a mestre.¹⁹

Mesos més tard, el 7 d'agost, el Consolat del Gremi de Batifillers, Guadamassilers i Oripellers es reunia en assemblea plenària per procedir a la lectura de les noves Ordinacions, la qual féu en veu alta el notari i escrivà de la Confraria, Jeroni Sabata.²⁰

Els confreres Guadamassilers, Oripellers i Batifillers, el 20 de setembre de 1617, acordaren acceptar la concessió de la capella de la sala capitular del convent dels Pares predicadors, per tal que poguessin celebrar en ella els oficis i oir els sermons en les dues festivitats de sant Miquel Arcàngel, patró del Gremi, i la concessió d'un carner al claustre del citat monestir.²¹

A la darrerria de l'any 1754, el 3 de desembre, subsistia encara la Confraria de Guadamassilers, Oripellers i Batifillers, la reunió del Consell de la qual tingué efecte en la sala capitular del convent de Sant Francesc de Paula. En la propdita assemblea, Mateu Gardela fou creat mestre confrere amb la facultat de tenir botiga i obrador, fadrins i aprenents, podent gaudir de les mateixes preheminències i prerrogatives, drets i lucre com els altres confreres.²²

Probablement, Barcelona fou el lloc on més perdurà la indústria del cuir artístic si bé en plena decadència. Consta també que el 1779 entre els 90 Gremis d'Oficis de Barcelona encara es mantenia el de Guadamassilers.²³

José Ferrandis Torres retrau l'esforç de Miquel Fargas Vilaseca, de Sant Martí de Provençals, el qual intentà la restauració industria-

19. AHCB. Sèrie IV-25. Crides i ordinacions, anys 1608-15, ff. 163, 164, 164v.

20. AHPB. Jeroni Sabata, llig. 4, man. 8, any 1614, f. 402v.

21. *Item, vuy als 20 de setembre 1617, los confreres de Sant Miquel, ço és, los Guadamassilers, Oripellers y Batifillers, tots uniformes han concordat ab lo present convent ab acte, de que perpètuament prenen per lloch de capella lo nostre Capítol, ahont ells oyran los officis y sermó las dos festes de sant Miquel, no que lo convent los dona lo dit Capítol sinó lloch perquè en ell pugan celebrar les dites festes, ab los pactes y condicions que en dit acte estan inserides, entre les quals és una que pugan fer un carner en lo claustro y no al Capítol per poder ser soterrats, que assó ja és alguna cosa de profit. «Dominius dirigit.»*

BUB (=Biblioteca Universitària de Barcelona). Ms. 1005. Tom 1. *Lumen Domus*, f. 293v. ALCOVER, A. M., MOLL, F. de B., *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, 6, 430.

22. AHPB. Josep Bosom Grosset, man. 27, any 1754, f. 221.

23. FERRANDIS TORRES, J. [*Guadamacías*] *Discurso...*, p. 27. *Cordobanes y Guadamacías*, pp. 27, 46. CAPMANY Y DE MONTPALAU, A. de: *Memorias...*, II, ap. 114, n.º XXIX. GIRALT RAVENTÓS, E., BATLLE GALLART, C.: *Memorias... Reedición...*, p. 910. Ap. n.º 30 (XXIX). DAVILLIER, Ch.: *Notas...*, 30.

litzada d'un tipus de guadamassil que meresqué medalla d'or a l'Exposició Universal de Barcelona de l'any 1888 i un gran diploma a la de París de l'any següent.

Cal considerar com a cosa lògica l'íntima relació del concurs obligat dels Batifullers respecte als Oripellers, i la d'aquests amb els Guadamassilers, no res menys natural, perquè aquests tres oficis constituïts en una agrupació comuna, agermanats en Confraria sota l'advocació de l'Arcàngel sant Miquel, en separar-se l'any 1614 del Gremi de Sant Esteve dels Freners, ja gaudien de gran reputació i noblesa.

Així sabem que el batifuller reduïa a cops de martell les làmines d'or i d'argent a gruixos increïbles. Per altra part, els oripellers, nom d'ofici derivat dels mots or i pell, dauraven i platejaven els cuirs amb subtils i finíssimes fulles, al mateix temps que colraven l'argent amb productes i mixtures, que, en molts casos, constituïen secrets que sols es transmetien de pares a fills.²⁴

LES ORDINACIONS DEL 1539

Al segle XVI és quan la indústria del cuir artístic prengué gran increment a la nostra terra, pel gust dels guadamassils en la decoració de temples i cases particulars, a deduir del text de les primiceres ordinacions de l'ofici.²⁵

Així, doncs, no és estrany que, el 23 d'agost de 1539, fossin dictades disposicions especials per al bon govern de l'esmentat Ofici, de les quals Antoni de Capmany i de Montpalau avançà puntual notícia,²⁶ posteriorment publicades pel baró Charles Davillier gràcies a la transcripció feta per Josep Puiggarí,²⁷ més tard reproduïdes a les pàgines de *La Veu del Montserrat*,²⁸ i després mossèn Josep Gudiol i Cunill se'n féu ressò.²⁹

Un antecedent de les indispensables ordinacions de l'ofici de guadamassiler, el trobem registrat en l'acta de la reunió del Consell

24. GENÍS BAYÉS, R.: *El antiguo...*, p. 210.

25. *Que com de alguns anys ensà, lo exercici o ofici de fer guadamassils sie vingut e de quiscun die ve en gran augment en la present Ciutat, dels quals moltes sgléstes e cases privades ne són ornades y embellides, y, no res menys, la cosa pública de la present Ciutat ne reb gran utilitat.*

AHCB. Sèrie IV-16. Crides i ordinacions, f. 17vo.

26. CAPMANY Y DE MONTPALAU, A.: *Memorias...*, vol. I, Parte tercera, cap. XXIII, pp. 119-120.

27. DAVILLIER, Ch.: *Notas...*, pp. 23-28.

28. *La Veu del Montserrat*, any 1879, p. 75. Varietats.

29. GUDIOL I CUNILL, J.: *Guadamassils catalans*.

Ordinari de la Ciutat de Barcelona datada el 18 d'agost de 1539, en què restaven aprovades. Hom preveia el cas d'aquells que es trobaven mancats de les coses necessàries per a examinar-se d'aquella professió.³⁰

Les propdites ordinacions, després d'aprovades pels consellers, prèviament signades tant per Miquel Oliver, regent de la vegueria, com per Jeroni Ferrer, batlle, i àdhuc per Pere Bernat Codina, mossassaf, el 23 d'agost de 1539, en forma de crida i al so de sis trompetes foren publicades pels llocs acostumats de la Ciutat.

La reglamentació per al bon govern dels guadamassillers, la trobem reduïda en cinc articles. La seva finalitat era amb mires d'evitar abusos, desordres i frauds com els fins aleshores experimentats en l'exercici d'aquell art, degut a no tenir veedors que zelessin pel seu ensenyament, ni a existir regles per a la pràctica dels exàmens de mestre.

Les citades ordinacions foren, així mateix, establertes a fi de vetllar per la qualitat i perfecció de les obres, ja que abundaven les falsificades per la manca de traça dels fabricants i el poc escrúpol d'altres en emprar pells falses, ja sia d'ovelles i altres cuirams secs i dolents, en evident descrèdit de la Ciutat, del propi Ofici, i en conseqüència del seu comerç.

Així, doncs, la finalitat de les citades disposicions reglamentadores era el desig d'assegurar el bon nom i la conservació de la indústria del guadamassil i evitar el seu desprestigi. Hom ordenava que cap persona de qualsevol grau, estament o condició, palesament o amagada, dintre de Barcelona o del seu territori, exercís l'ofici de guadamassiller sense estar examinat i aprovat, la qual deuria subjectar-se a la

30. *Primerament, quant a les ordinacions demanades ésser fetes, statuïdes y ordenades per los godamassillers ciutedans y habitants en la present ciutat, juxta forma, sèrie, mente y tenor de un memorial per via de suplicació per ells donat y presentat, lo dit Consell hoyl y entès lo dit memorial en lo present Consell legit:*

Attenent y considerant que les dites ordinacions se speren redunden no sols en benefici de la cosa pública de la dita ciutat, bon orde del dit offici, honor y reputació d'ells per evident utilitat de la cosa pública.

Per tant et alitis féu deliberació y conclusió, que les dites ordinacions sien fetes y statuïdes y ordenades, segons que lo dit Consell aquelles fa, statueix y ordena, així e segons en lo dit memorial és contengut, modifficant emperò, que si los qui volran ésser examinats no tindran possibilitat de les coses necessàries per fer dit examen, a coneguda dels consellers presents y sdevenidors, que en lo dit cars los cònsols o maiors de dit offici li hagen administrar les coses necessàries per dit examen. E si no ho faran o differiran los dits consellers presents y sdevenidors, los puguen donar licència de tenir boliga, no entenenent per açò levar la necessitat de haver a subtr aquells lo dit examen tota hora que els seria administrat per los dits cònsols lo instari. Remetent la execució y composició de aquelles e les penes de bans imposadors als dits honorables consellers. AHCB. Sèrie II-5. Deliberacions, anys 1539-40, f. 27.

demostració de suficiència, en el terme de dos mesos ; en cas contrari, deuria tancar la botiga.

L'examen hauria de practicar-se a la casa de la Confraria de Sant Esteve dels Freners o en la d'alguns prohoms del mateix Gremi, d'acord amb les proves, maniobres o assaigs que l'examinand havia de practicar, com les d'una tenyida de cuiram vermell, la confecció d'una cortina de cuiro del mateix color amb faixes d'or ben obrades, a més d'un parell de coixins també vermells.

Era reglamentat el cas dels examinands mancats de mitjans a fi de proporcionar-se les coses necessàries a l'exercitació de la prova de suficiència. Per tal que no deixés de practicar-se aquella indispensable prova per a la passantia a mestre, en la referida circumstància els cònsols i majorals del Gremi eren obligats a subministrar-les,³¹ condició ja prevista, com ja hem dit, en la reunió del Consell Ordinari de la Ciutat, celebrada el dia 18 del mateix mes.³²

Els drets d'examen importaven 15 sous barcelonins, destinats a la caixa de la lluminària de la Confraria de Sant Esteve, a la qual estaven agregats els Guadamassilers, essent-ne també confreres, quantitat que els fills de mestres aleshores ja examinats del dit ofici no devien pagar, per estar-ne francs i exempts per especial privilegi.

L'aprenentatge devia practicar-se a la casa de mestre aprovat de la Ciutat o d'altres parts, durant el període de tres anys, temps d'exercici que deuria provar-se per mitjà de declaració jurada feta pels mestres que haurien ensinistrat en l'ofici de guadamassiler el deixeble aspirant al mestratge.

Per a les obres de guadamassil s'establia la condició que no era lícit ni permès als mestres examinats de treballar cap pell d'oripell i argent, sota la pena pecuniària de 50 sous barcelonins en cas d'infracció.

Tampoc no era reglamentari donar obres a fer al jove o fadrí que els cònsols de la Confraria no trobessin hàbil i suficient. En el cas que fos apte per a executar la feina i llicenciat pels cònsols, pagaria a la lluminària de Sant Esteve 10 sous de moneda barcelonina.

Per al bon govern de la Confraria, tots els anys s'elegirien dos cònsols, la missió dels quals era reconèixer les botigues dels mestres, vigilar la qualitat dels materials i obratges, obres falses o simuladament elaborades o errades, o bé comprovar la bondat i lleis dels treballs i expressar el judici que els mereixerien. En el cas de

31. AHCB. Sèrie IV-16. Crides i ordinacions, anys 1538-49, f. 17°.

32. Vegeu nota 30.

trobar obres falses, aquells confreres delegats comptarien amb l'assistència en funcions d'experts de tres mestres examinats.

Es preveia encara el cas que els guadamassils o altres obratges que poguessin ésser falsos o enganyosament treballats o errats, aleshores, sense remissió, serien destruïts per l'acció del foc, amb la presència i intervenció del mostassaf de la Ciutat, tal com s'acostumava a fer per les altres professions.

Quant als mestres col·legiats que per utilitat del seu ofici fossin compradors a l'engròs de pells de moltó o altres cuirams, eren obligats a denunciar-ho als cònsols del Gremi, els quals dins el termini de dos dies anunciarien als altres confreres la propdita adquisició, per tal de repartir els cuirs entre els que ho sol·licitessin, pagant-los al preu del cost més l'import de les despeses.³³

LES ORDINACIONS DEL 1581

Un antecedent de reglamentació parcial de l'ofici que ara historiem consta en l'acta de la reunió del Consell del Gremi de Guadamassilers, celebrada, el dia 4 de març de 1581, a les cases de Sant Esteve, emplaçades al carrer dels Freners, en la qual assemblea foren presents Joan Cases i Joan Guerris, cònsols; Francesc Vila, Antoni Cayrosa, Gaspar Canyís, Pere Tassi, Pere Costa i Jaume Costa.

En la citada junta s'acordà demanar als consellers de Barcelona l'aprovació de la proposta d'unes ordinacions relacionades amb la confecció de guadamassils, redactades amb gran minuciositat de detalls, com, per exemple, indicació de mesures, capçaleres grans i xiques, guarnicions, ribets, faixes i altres disposicions de caràcter tècnic i laboral d'especial interès.³⁴

33. AHCB. Série IV-16. Crides i ordinacions, anys 1586-49, f. 17°. Publ.: DAVILLIER, Ch.: *Notas*, pp. 23-28. *La Veu del Montserrat*, any 1879, p. 75. Varietats. Cfr.: CAPMANY Y DE MONTPALAU, A. de: *Memorias...*, vol. I. Parte tercera. Cap. XXIII, pp. 119-120. GUDIOL Y CUNILL, J.: *Guadamacils catalans*. GENÍS BAYÉS, R.: *El antiguo...*, p. 212.

34. *Que de assí al davant no sta lícit ni permès a ningun mestre o altres exercint los officis de guadamaciler, de fer pell ninguna de or que no tinga dos palms y mitx de ampla y tres palms de llargària; y que las faxes que antran entre pell y pell, en tot cars ajen de tenir un palm y un quart, a fi que las duas faxes fassen la amplària y llargària de una pell.*

Y que si acàs alguns volent fer fer guadamacils abullats, ço és, que y hagués, entre brocat y brocat, faxes amples, que en tal cas, dites faxes amples agen de ésser de la dita mida del brocat, ço és, de dos palms y mitx de ample y de la dita llargària de tres palms de llarch. E que los entorns de alt y baix puguen ésser de un palm y tres quarts y mitx de ample y de la dita llargària de tres palms.

Y entrant en los guodomacils ditas cabesseroas grans, que ningun mestre o altres

Cinc dies després de l'anterior reunió del Consell dels Guadamassilers, aquest tornava a ajuntar-se per deliberar sobre les dites ordinations, les quals, així mateix, trobem transcrites en l'acta de la referida assemblea, però amb unes petites variants, si bé amb l'additament d'una disposició obligatòria als guadamassilers de treballar del seu ofici en els propis obradors i no en els d'altres professions.⁸⁵ Ignorem si la citada proposta de reglament meresqué l'aprovació per part dels consellers.

LES ORDINACIONS DEL 1614

En l'oportunitat de la separació dels Oficis de Batifillers, Oripellers i Guadamassilers de la Confraria dels Freners, com a conseqüència de l'acord pres pel Consell Ordinari de la Ciutat, per part d'aquells fou sol·licitat l'atorgament d'unes ordenances per al bon govern i regiment de les tres esmentades professions, reglamentació que per ordre dels consellers i prohoms de la Ciutat fou publicada en forma de pregó pels carrers i places de Barcelona, el 7 d'octubre de 1614.

Les propdites ordenances, en primer lloc, establien l'erecció d'una Confraria sota el patrocini del gloriós sant Miquel Arcàngel, anomenada dels Batifillers, Oripellers i Guadamassilers, amb la

exercint dit offici, puguen fer pagar als compradors guarnicions o rivets, per quant ditas cabesseras seran més amples que los brocats y per allò que s'en faltará en recompensa dels rivets, e puguen fer pagar ditas cabesseras per una pell, com és costuma antiga de dit offici.

Y los compradors que ditas cabesseras no volran en los godamacils sinó cabesseras xicas de mitja pell, en tal cas las ditas cabesseras xicas ajan de ésser en dita mida de les faxes, so és, de tres palms de llarch y de un palm y un quart de ample; y en tal cas pugan fer pagar una pell de rivets per pessa de guadamacils.

Y també entenen, així mateix, que no sia lícit ni permès, com damunt és dit, a ningun mestre o altres exercints dit offici de guadamaciler, fer ninguna pell vermella, pardilla o de qualsevol altre color que no sia de la mateixa mida de las pells de or, so és, de dos palms y mitja de ample y tres palms de llarch, bé emperò puguen fer més amples y més llargues. Y als que de assó serà fet lo contrari incorregan en pena y bani de sinquantu sous a quiscú e per quiscuna vegada que serà fet lo contrari.

E que tots los mestres de dit offici y exercents aquell, puguen acabar totes les feines tenen, de assí per tot lo mes de setembre, sens emperò encorrimment de la dita pena. AHPB. Miquel Cellers (menor), llig. 13, man. 1, anys 1678-82, f. 29v.

35. Y també de aquí al davant ningun guadamaciler, axí los que vuy tenen casa e usan del dit offici, com los qui per avant usaran de aquells, encara que stan examinats, no gosen n'els sia permès fer o fer feina o obrar sinó [en] llurs cases o obradors propis allà hont habitaran e no en cases de altres officis, sots ban y encorrimment de la dita pena, entès emperò que puguen obrar en cases o obradors de guadamacilers examinats. AHPB. Miquel Cellers (menor), llig. 13, man. 1, anys 1678-82, f. 31v.

Museu de la Pell d'Igualada. Guadamassil amb les figures dels sants Miquel Arcàngel i Antoni de Pàdua, Segle XVI.

concessió de les mateixes gràcies i prerrogatives que gaudien les altres Confraries establertes i creades pels consellers i el Consell Ordinari de 36, en virtut de privilegis reials a la Ciutat de Barcelona atorgats.

D'altra banda, en el segon capítol de les dites ordinacions es declara la necessitat i conveniència que els referits tres Oficis continuessin en la mateixa unió i germanor que de molts anys havien observat conformement.³⁶

S'establien després les condicions per a l'elecció de tres cònsols i del clavari, així com l'obligada assistència dels mestres a les reunions reglamentàries del Consell de la Confraria.

Quant als aspirants a l'examen dels citats tres oficis, era condició indispensable per a la professió de batifuller haver conviscut quatre anys com a aprenent amb mestre examinat, a més de dos anys de pràctica, mentre que per a aspirar a mestre oripeller o guadamassiler s'establien tres anys complets per principiant i dos per jove o fadrí.

A fi d'atendre a les despeses en servei de Déu i de l'Arcàngel sant Miquel, patró de la Confraria, així com per a la dotació a la Causa-Pia de fadrines a maridar, filles de mestres examinats, i, àdhuc, per al socors dels confreres pobres, malalts o necessitats, cada any els mestres pagarien 8 sous i 8 diners, la meitat per a la caixa del Gremi, i la resta per a la de la fundació benèfica de les donzelles a casar; mentre els fadrins per a l'almoïna del casament abonarien tan sols 4 sous i 4 diners.

Altres tres articles de les citades ordinacions establien la forma de passament de comptes de la Confraria; la reglamentació de les peticions d'examen presentades al cònsol segon, i les condicions establertes per la pràctica de la prova de suficiència.³⁷

36. Item, per a que los dits tres Officis de Batifullers, Oripallers y Guadamassilers, los quals entre si són tan necessaris y convenients, que lo hu no pot estar sense lo altra, stigan per avant amb la unió y germanat y conformitat qual de molts anys a n'aquesta part han stat, jat sia que per estar des de son principi tant solament units Batifullers y Oripallers hajan obtingut, així dels Reys de gloriosa memòria com dels magnífichs consellers y Consell Ordinari, moltes y molt lloables ordnacions tenint respecte y mirament, així al bon govern de les coses pies com també de la administració, orde y policia dels dits officis.

Y així mateix, lo offici de guadamassiler ne haja obthgut altres, desijant los dits tres officis en tot unió y conformitat, statuyren y ordenaren que de esta ora en avant, les ordnacions y concessions e prerrogatives concedides y atorgades, fetes y concebudes per los magnífichs consellers y Consell Ordinari fins lo dia present a dits tres officis y a cada qual de aquells, sien comunicades, atorgades y concedides, com de present comuniquen, atorguen y consenten a tots tres officis junts, en quant tenen o tenir poden lloch en cada qual de dits officis y a tots junts respectivament. AHC.B. Sèrie IV-25. Crides i ordinacions, anys 1608-15, ff. 163-163vº.

37. Item, que lo tal examinant sia tingut y obligat fabricar son examen en casa de hu de dits examinadors més antich del tal offici que és examinat; y après, hu de

Una nova disposició de les dites ordenances reglamenta l'augment dels antics drets d'examen després de molts anys d'haver estat mantinguts, a fi d'atendre a les despeses originades per l'erecció de la nova Confraria. Així els fills de mestre examinat del Gremi pagarien 25 rals, els naturals catalans 50, els de fora el principat súbdits del rei 10 lliures, i els estrangers no vassalls del monarca 12 unitats de la mateixa moneda.³⁸

Per tal d'evitar frauds i excessos, en un altre capítol, és regulada la venda i revenda de pells argentades de moltó, cabrit o anyell, pels que no fossin de l'ofici. També ho és la prohibició que cap mestre, fadrí o aprenent, pugui argentar teles, papers i cuiram.³⁹

LES ORDINACIONS DEL 1649

El Consell Ordinari de la Ciutat de Barcelona, vulgarment conegut per Consell de 36, el 7 de maig de 1649, aprovava les ordinacions presentades pels representants autoritzats de la Confraria de Batifillers, Oripellers i Guadamassilers, les quals posteriorment foren pu-

dits examinadors junclament ab son company hajan de aportar dit examen a casa del cònsol en cap; y lo clavari ab dits examinadors y junclament, y sten cridats per lo andador, per orde de dits còsols, tots aquells mestres del officí que serà lo examen, o al menys y assestesquen la maior part, y si per la maior part de aquells serà trobat hàbil y sufficient, lo pogan passar mestre, y après sia tingut per tal. AHCB. Sèrie IV-25. Crides i ordinacions, anys 1608-15, f. 166.

38. *Item, com de molts anys atràs, los qui són stats examinats hajan, per rahó de sos exàmens, pagat a dita Confraria lo que per avuy se paga y per la varietat del temps no's vaya augmentant o alterant ni mudant, ans bé se estiga com se està, y succehescan grans gastos en la erectió de dita nova Confraria, statuyren y ordenaren:*

Que los qui se examinaran hajan de pagar, ço és, los fills de mestres examinats en la dita Confraria, vint y sinch reals; los qui seran naturals cathalans sinquenta reals; e los qui no seran del present principat naturals, però seran vassalls del senyor rey, deu lliures; y los qui seran estrangers no vassalls del senyor rey pagun dotze lliures, la qual taxa fins assí observada sie servada y no's puga alterar o augmentar sens expressa licència demanada y obtinguda dels senyors consellers y Consell Ordinari. AHCB. Sèrie IV-25. Crides i ordinacions, anys 1608-15, f. 166.

39. *Item, per obviar als frauds y excessos que daldia se cometen en lo vendre pells de moltons, cabrits y anyells argentats, statuyren y ordenaren:*

Que de esta ora en avant, no sia lícit ni permès a persona alguna de qualsevol grau o condició que sia, sinó serà mestre examinat, vendre ni revendre per sí ni per interposada persona, ni prestar lo nom palesament ni amagadament, pells de moltó, cabrits ni anyells argentats, pells, oripells, teles y papers argentades o daurades, ni de qualsevol altre gènere de cuiram, teles ni papers que argentats ni daurats sian, sots la pena de deu lliures... Ab tal emperò que ningun mestre, jove ni aprenent no pugue argentar teles, ni papers, ni cuiram, ni cosa que plata y or y haje fora de son obrador, sots la mateixa pena. AHCB. Sèrie IV-25. Crides i ordinacions, anys 1608-15, f. 166vº.

blicades mitjançant la corresponent crida pels carrers i places de la nostra ciutat.

Entre les disposicions establertes en aquelles ordenances retraiem la relacionada amb alguns mestres dels tres oficis que aleshores es trobaven mancats d'obrador en casa pròpia, i, àdhuc, de les eines necessàries per a l'exercici del seu art, per la qual cosa treballaven en els tallers d'altres persones. Per aquestes circumstàncies els cònsols de la Confraria eren obligats a donar feina del seu ram als mestres que no tinguessin taller propi amb porta oberta en la seva vivenda.

Era establert, a més, que a cap mestre guadamassiler era lícit ni permès d'habitar juntament amb un altre estadant o estadants els quals per raó del seu ofici necessitaven pells obrades, és a dir, precisament feina tocant a guadamassiler.

Un aclariment a les dites ordinacions el trobem relacionat amb el fet de no perjudicar a aquells que en tot temps volguessin examinar-se de mestres en la forma fins aleshores observada.

Enregistrem com moltes persones que no eren mestres examinats de l'art d'oripeller treballaven d'aquest ofici argentant i daurant pells comprades en diferents avinenteses, i dels cuiros en feien ventalls i tapins en grans quantitats industrials, en evident perjudici de la Confraria.

Per aquesta raó, els consellers i prohoms de la Ciutat, ordenaven que no fos lícit ni permès, tant als mestres oripellers com als mestres guadamassilers, vendre pells argentades o daurades o bé d'altres colors, sense ésser marcades abans de brunyir-les amb el senyal de la Confraria, pel cònsol en cap o, en la seva absència, pel cònsol segon, o en defecte d'aquest pel cònsol tercer i faltant aquest pel clavari. La gratificació assenyalada pel treball de marcar les pells fou fixada en 2 diners per cada dotzena, quantitat repartida entre els tres cònsols citats.

L'alteració del valor de la moneda al principat de Catalunya donà motiu que es disposés que els fills de mestre que volguessin examinar-se, així com abans pagaven 25 rals, d'aleshores en endavant pagarien 4 lliures, amb la condició de passar a mestres sense fer cap mena de feina o prova de passantia, tan sols amb la presentació personal davant del Consell.⁴⁰

40. ...que axí com los fills de mestre paguen per llurs exàmens 2 lliures, 10 sous que pagasen quatre lliures, y que s'els done la plassa en la forma contenguda en las ordinacions de la Confraria, y que sien passats mestres sens fer algun gènere de feyna o examen, sols se presentin en Consell y que en ésser presentats, lo cònsol prengue la diada de dita presentació per a continuar y scriurer lo nom de aquells en lo llibre, y lo die se farà lo acte donen la collatió acostumada allí ahont voldrà lo examinant. AHCB. Sèrie II-158. Deliberacions, any 1649, ff. 208vº-210. Sèrie

Per últim, hom disposava que els que no serien fills de mestres catalans pagarien 12 lliures, i els forasters 24, feta excepció dels fadrins i aprenents llavors treballant dels dits oficis, els quals pel dret d'examen no abonarien el citat augment.⁴¹

LES ORDINACIONS DEL 1768

Les darreres ordenances del Gremi de Batifillers, Oripellers i Guadamassilers, atorgades el 22 de març de 1768, pel que fa als exàmens són les més completes i minucioses de les que ens són conegudes, les quals trobem transcrites en el capítol cinquè.

Així el batifuller per la seva prova de suficiència devia compondre mil pans d'or, altres mil de plata fina i dos motlles nous. L'oripeller, per la seva part, fabricaria 4 lliures de colradura, una dotzena de pells platejades, una altra de daurades i una pell d'or fi.

Pel que correspon al guadamassiler havia de tenyir tres dotzenes de pells acolorides amb bany a la tina, compondre quatre pells amb flors, dues de plata i dues d'or fi també amb flors, de les quals confeccionaria un coixí, i, per últim, quatre pells gravades amb flors de picadura d'or i argent tot fi.⁴²

L'APRENENTATGE

El formulari dels contractes d'aprenentatge de l'art de guadamassiler, en general, és gairebé idèntic als d'altres oficis, feta excepció de petites variants de secundari interès, les quals després seran objecte de la nostra atenció.

A fi de donar una síntesi global dels contractes, oferim un petit resum o reconstrucció del model més correntment aplicat per a la redacció dels seus respectius texts, si bé plenament persuadits de la dificultat de refer les acostumades clàusules d'estil, a vegades ome-

IV-32. Crides i ordinacions, anys 1647-51, ff. 113vo, 115 bis. BRUNIQUER: *Rúbriques...*, V, p. 237.

41. *Los fadrins que's voldran pasar mestre en algú de dits tres officis que no seran fills de mestre, hajen de pagar per llur examen dotze lliures si serà català; y si serà foraster vint y quatre lliures. Y que no sie fet perjudici als fadrins que de present són y poden pasarse mestre, com encara los aprenents que vuy servexen, que en ex cas no degue pagar més del que fins vuy han acostumat pagar. Los senyors consellers y Junta apar s'els deu consedir lo que demanen.* AHCB. Sèrie II-158. Deliberacions, any 1649, ff. 208vo-209vo. Sèrie IV-32. Crides i ordinacions, anys 1647-51, ff. 113vo-115 bis ^{vo}.

42. GENÍS BAYÉS, R.: *El antiguo Gremio...*, p. 214.

QUADRE SINÒPTIC DELS CONTRACTES D'APRENENTATGE DE GUADAMASSILER (1535 - 1610)

N.º	DATES	MESTRES	DEIXEBLES	LOCALITATS	EDAT	TEMPS APRENENTATGE	SALARIS FINAL CONTRACTE	FONTS DOCUMENTALS DE L'ARXIU HISTÒRIC DE PROTOCOLS DE BARCELONA
1	30-X-1585	Nicolau Cayrosa, g. de B.	Nicolau Binuar	«civitatís de Trohes regni Francie»	20 a	4 a	v. n.	Climent Calopa, llig. 4, protoc. any 1535
2	26-XI-1535	Luis Ruiz, g. de B.	Nicodemus Oller	Tarragona	14 a	4 a	v. n.	Joan Saragossa, llig. 2, man. 1, anys 1534-36
3	14-XI-1538	Francisco Ferrandis, g. de B.	Francisco Vázquez	Avila, del regne de Castella	—	3 a	v. n.	Pere Paratge, man. 1537-38, f. 107
4	14-V-1540	Francesc Vila, g. de B.	Esteve Malet	Tolosa, del regne de França	18 a	3 a	c. i v. n.	Pau Renard, llig. 6, protoc. any 1540
5	8-X-1559	Francisco Ferrandis, g. de B.	Pere Marquès	Barcelona	17 a	3 a i 3 m	c. i v. n.	Pere Talavera, llig. 5, man. anys 1559-60
6	24-X-1562	Llorenç Claver, g. de B.	Bartomeu Torres	«loci de Morell, regni Francie»	16 a	1 a	6 d=7 ll. 8 s.	Jaume Sastre (menor), llig. 7, man. 53, any 1562
7	11-VII-1578	Joan Guerris, g. de B.	Pedro Morillo	«Ville de Sadava, diocesis Cesaraugust.»	—	2 a	6 ll. b.*	Jeroni Ollers, llig. 9, man. 2, any 1578
8	8-X-1587	Baptista Boniu, g. de B.	Elies de Pares**	«loco de Serla»	14 a	8 a	10 ll. b.	Onofre Rialp, llig. 4, man. 37, anys 1586-87
9	29-XII-1588	Joan Guerris, g. de B.	Joan Scobet***	«loco de Sant Frusin, diocesis Tolose, regni Francie»	20 a	3 a	8 ll. b.	Francesc Guardiola, llig. 7, protoc. anys 1588-90
10	7-IX-1598	Esteve Canyís, g. de B.	Esteve Guasch	Tolosa, del regne de França	—	2 ½ a	12 ll.	Galceran Francesc Devesa, llig. 3, protoc. 10, any 1598
11	4-I-1599	Simó Valentí, g. de B.	Joan Pauch	«civitatís Semelo, provincie Britanice»	16 a	4 ½ a	v. n.	Nicolau Lentisclar, llig. 7, protoc. 29, contr. any 1599
12	5-VII-1599	Esteve Canyís, g. de B.	Joan Valls	Sant Vicenç dels Horts	14 a	—	Condiciona aprovació examen	Joan Pareja, llig. 3, man. 13, any 1599
13	15-XII-1599	Pere Robert, g. de B.	Francesc Alarí	Montesquiú, diòcesi de «Labau» del regne de França	16 a	5 a	v. n.	Galceran Francesc Devesa, llig. 5, protoc. 11, any 1599
14	6-X-1600	Joan Sagarra, g. i or. de B.	Salvador Marquès***	Piera	22 a	3 a	v. n.	Montserrat Rialp, llig. 1, man. 7, any 1600
15	31-III-1602	Esteve Canyís, g. i or. de B.	Antoni Sabater	Barcelona	—	6 a	No s'indica	Galceran Francesc Devesa, llig. 7, protoc. 14, any 1602
16	1-III-1603	Joan Sagarra, g. i or. de B.	Lluís de Alcarsia***	«civitatís de Vayona, regni Francie»	16 a	5 a	v. n. i 5 ll. b.	Galceran Francesc Devesa, llig. 7, protoc. 15, any 1603
17	13-VIII-1603	Esteve Canyís, g. i or. de B.	Joan Tevarias***	«ville de Villafrancha den Veges, diocesis de Albi, regni Francie»	20 a	4 a	10 ll. b.	Galceran Francesc Devesa, llig. 7, protoc. 15, any 1603
18	3-IX-1604	Pere Robert, g. de B.	Bertran Blansac	«Ville Nove de Genes, diocesis de Gens, regni Francie»	17 a	4 a	v. n.	Galceran Francesc Devesa, llig. 7, protoc. 16, any 1604.
19	4-I-1610	Pere Pau Cayrosa, g. i or. de B.	Juan Hermandades	Reus	14 a	7 a	v. n. i 10 ll. b.	Salvador Coll, «manuale instrumentorum», any 1610

* El contracte no comprèn el manteniment del deixeble ni de vestit i calçat.

** L'aprenentatge comprenia, a més, el dels dos oficis d'oripeller i batifuller.

*** L'aprenentatge comprenia també el de l'ofici d'oripeller.

ABREVIATURES: B=Barcelona. a=anys. c. i v. n.=calçat i vestit nou. d=ducats. g=guadamassiler. ll=lliures. ll. b.=lliures barceloneses. llig.=liligall
m=mesos. man.=manual. or.=oripeller. protoc.=protocol. s.=sous. v. n.=vestit nou.

ses, altres inacabades, a causa dels freqüents etcèteres, tan excessivament prodigats pels amanuenses de l'època, deplorable pràctica severament sancionada per les Corts de Perpinyà del 1351, presidides pel gran monarca Pere el Cerimoniós.⁴³

En primer lloc, és consignada la filiació del jove aspirant a mestre, la seva minoria d'edat, si es trobava mancat de tutors, o bé donant testimoni fefaent de l'aquiescència dels pares, curadors o pròxims familiars, els quals en nom i representació de l'aprenent acostumaven a subscriure el contracte.

Retraïem el pacte contractual en què es precisava la durada del compromís per la pràctica de l'ofici motiu d'ensinistrament, no sempre en relació amb l'edat del deixeble, a més de la promesa formal, per part d'aquest, de no aprendre cap altra professió diferent de la concertada.

Es condiciona també l'obligada convivència del deixeble amb el seu mestre, tant de dia com de nit, mostrant-se sempre ben disposat a servir el seu patró en tot el que fos necessari, com, així mateix, en complir fidel i lleialment tots els seus manaments lícits i honests, mostrant-se diligent, sol·licit i atent, procurant ésser útil i no perjudicar la persona ni els béns del seu amo.

D'altra banda, l'aprenent es comprometia a no absentar-se sense comptar abans amb la voluntat i exprés consentiment del seu mestre; en cas contrari s'obligava a recuperar els dies d'allunyament, tant per raó de fugida, malaltia o altra qualsevol causa, o bé a indemnitzar el seu patró, mitjançant l'efectiu pagament d'una determinada suma de diner fixada per endavant, com, per exemple, l'import d'un o més jornals.

El principiant, per tal d'assegurar el millor compliment dels pactes concertats, obligava els seus propis béns; en defecte d'aquests, la prestació de la seva pròpia garantia personal amb la presentació d'un o més fadors que l'avalessin. Si desgraciadament el deixeble incorria en el delicté de robar, i així mateix, si ocasionava danys materials al seu mestre, llavors seria forçat a esmenar-los.

No faltava el pacte especial relatiu al compromís adquirit pel mestre d'ensenyar al deixeble el seu propi ofici en bona fe i com més bé i millor pogués, així com de proveir-lo en menjar i beure, tant en salut com en malaltia, d'acord amb l'arrelat costum establert a Barcelona.

43. NOGUERA DE GUZMÁN, Raimundo; MADURELL MARIMÓN, José María: *Privilegios y ordenanzas históricos de los Notarios de Barcelona*. Junta de Decanos de los Colegios Notariales de España. Centenario de la Ley del Notariado... Barcelona, 1965, p. 156, d. 29.

En certs i determinats casos el patró es complaïa a subministrar-li vestit a més d'alguna altra cosa necessària. En l'eventualitat de la fugida de l'aprenent, el pacte especialment convingut autoritzava el seu amo per deturar-lo o fer-lo agafar, reduir-lo i retornar-lo al seu propi mestre.

Pel que corresponia a la xifra de la soldada de l'aprenent a vegades no era estipulada en el contracte, però en el cas d'ésser assenyallada, tan sols es limitava a una reduïda suma de diner, en certes ocasions complementada amb una petita quantitat addicional en ajut del pagament de vestits o bé en les compres de teles.

Els terminis fixats per a la paga de les remuneracions als deïxebles, per part del mestre, gairebé sempre coincidïa amb l'acabament del termini establert en el contracte, com també a la fi de l'any o al cap de la setmana.

En comptats casos l'aprenent cobrava una quantitat en concepte de bestreta del sou. Així mateix, el pagament de la soldada en diner, a vegades, era substituït per espècie amb la donació de calçat i vestits nous.

El mestre, en garantia del fidel i lleial compliment dels pactes convinguts en el contracte, obligava els seus propis béns d'acord amb les condicions en general establertes en semblants documents.

No era deixat de banda el pacte especial indicatiu de la pena pecuniària en què podrien incórrer ambdues parts contractants en cas d'incompliment del contracte.

Feta ja l'anterior exposició resumida de les clàusules dels contractes d'aprenentatge en general, anem ara a comentar algunes condicions particulars expressament relacionades amb l'ofici de guadamassiler.

En primer lloc, observem com la major part dels mestres eren ciutadans de Barcelona, mentre que de deïxebles n'hi havian de la nostra ciutat, de procedències forasteres i estrangeres, principalment franceses. Pel que feia relació a les edats dels aprenents comprovem com oscil·laven entre els 14 i els 22 anys.

Quant al temps d'ensinistrament en l'art del cuir adornat amb dibuixos estampats en pintura o en relleu, observem que varia d'un a cinc anys, com es pot veure en l'adjunt quadre sinòptic.

Amb tot, hem de fer constar que les ordenances de 1539 i 1614, de les quals ja hem fet esment, disposaven un plaç de tres anys. Un cas especial disposa l'aprenentatge de 8 anys per la triplicitat d'oficis, és a dir, de guadamassiler, oripeller i batifuller.

Nota curiosa també a assenyalar són els quatre casos particulars

de determinats contractes que establien l'aprenentatge simultani dels dos oficis d'oripeller i guadamassiler.⁴⁴

Una variant de pacte contractual preveia el fet relacionat amb el salari a la fi del temps d'aprenentatge, que seria assignat en relació directa amb el resultat de l'examen de passantia de Joan Valls, deixeble del mestre Esteve Canyís.⁴⁵

ELS EXAMENS DE PASSANTIA A MESTRES

Les ordinacions dels anys 1539 i 1614 establien els requisits indispensables en la pràctica de l'examen per a l'obtenció del títol de mestre guadamassiler. Abans ja n'hem fet ressò.

En primer lloc, recordem el cas especial relacionat amb la petició d'examen feta als consellers per Pere Bolet, degut que els cònsols i prohoms de la Confraria de Guadamassilers recusaven fer-lo. Per aquest motiu, els nostres regidors, informats de la reconeguda pràctica d'aquell peticionari en el dit ofici, comptant amb el previ assessorament dels advocats de la Casa del Consell, manaren als dirigents del Gremi que si consideraven aquell aprenent capaç i hàbil en la dita art procedíssin a examinar-lo.

Desatesa la dita ordre, els consellers feien la següent consideració :

44. Aprenentatge de Joan Scobet amb el mestre Joan Guerris. AHPB. Francesc Guardiola, llig. 7, protoc. anys 1588-90 : 29 desembre 1588.

Aprenentatge de Salvador Marquès amb el mestre Joan Sagarra. AHPB. Montserrat Rialp, llig. 1, núm. 7, any 1600 : 6 octubre 1600.

Aprenentatge de Luis de Alcarsia amb el mestre Joan Sagarra. AHPB. Galceran Francesc Devesa, llig. 7, protoc. any 1603 : 1 març 1603.

Aprenentatge de Joan Tevarias amb el mestre Esteve Canyís. AHPB. Galceran Francesc Devesa, llig. 7, protoc. 15, any 1603 : 13 agost 1603.

Notem com en un contracte d'aprenentatge de Nicodemus Oller, datat el 26 de novembre de 1595, no es fa referència a la convivència del deixeble amb el mestre Luis Ruiz, ni l'obligació del manteniment d'aquell en salut o malaltia. Pel seu interès transcribem el text d'una nota marginal de cancel·lació expressada amb aquests termes :

Fuit cancellatum instrumentum affirmamentum de voluntate partium hoc pacto adiecto, quod dictus Nicodemus Oller non possit morari nec addiscere officium de godamacillerii, quod si fecerit voluerunt presentem affirmamentum remanere in suis viribus ac si cancellatum non esset die .XXVI. mensis januarii .M.D.XXXVI., personaliter magnifici Michaelae Pere, domicello domiciliato in vicaria Gerunde et Petri Loselles, domicelli Barchinone domiciliato, pro testibus. AHPB. Joan Saragossa, llig. 2, man. 1, anys 1534-36.

45. *a...quod dictus Joannes in fine dicti temporis erit abtus ad examinandum se de dicto offitio guadamacillerii, quod si non fuerit dedit licentia dicto Antonio Valls [pare del aprenent], quod dictus filius suus, nunc pro tunc possit amplius manere in domo sua, et promitto in fine dicti temporis in antea dare eidem filio suo pro adiutorio solidatam quicquid cuilibet juveni solvitur si non fuerit abile ad examinandum.* AHPB. Joan Pareja, llig. 3, man. 13, any 1599.

Per ço nosaltres moguts de pietat y desitjant que vós Pere Bolet no resteu frustrat de vostre bon pensament, y per petita causa haver-vos de anar de la present Ciutat y mudar vostre domicili en altra part, ans bé en totes les maneres a nosaltres lícites, procurant que en la present Ciutat y hage y stiguen molts offiçials de quiscun offiç y art, y la present Ciutat sie y stigue molt ben poblada.

Com a conseqüència dels anteriors raonaments, els consellers, el 15 de novembre de 1566, manaren a n'Antoni Cayrosa, guadamassiler, i a n'Antoni Roca, tapiner i alhora jove guadamassiler, i, no trobant cap més altre mestre, a n'Antoni Roig, també tapiner, considerats idonis i hàbils per l'examen de l'ofici de guadamassiler, a fi que en la forma acostumada examinessin el dit Pere Bolet, els quals, segons es declara, com a bons ciutadans s'havien ofert a complir els esmentats manaments, prestant el protocolari jurament en poder de Jaume de Mitjavila, conseller en cap.

Posteriorment, els referits examinadors declaraven que ells, bé i lleialment, segons tenien acostumat en el seu ofici, havien examinat de l'art de guadamassiler el dit Pere Bolet, i el trobaren apte i suficient, així en la part teòrica com en la pràctica de la citada professió, i per consegüent el consideraven digne d'exercir-la en la present Ciutat, segons disposaven les ordinacions de l'esmentat art del guadamassil, com era ús i pràctica a Barcelona.

Per raó de les circumstàncies que ara acabem d'exposar, els consellers admetien Pere Bolet per exercir l'ofici de guadamassiler, li concedien llicència i facultat de tenir i parar botiga conforme els altres mestres acostumaven a tenir, gaudint, així mateix, de totes les prerrogatives, preeminències, honors i profits de què fruien.⁴⁶

Un cas similar de renitent desobediència als consellers, per part dels prohoms del Gremi de Batifillers, el trobem enregistrat, el 29 de novembre de 1575, degut a l'especial circumstància que Climent Boniu, batifiller i oripeller, fill de mestre guadamassiler, havia demanat als regidors de la nostra ciutat la concessió d'una plaça d'aquest darrer ofici.

Després del previ informe, en el qual hom considerava Climent Boniu com home hàbil i pràctic per a exercir aquella professió, els consellers manaren als prohoms de la Confraria de Guadamassilers que, per tot el propinent mes de desembre, l'admetessin com a mestre. Entretant, al peticionari era atorgada llicència per a exercir pú-

46. AHCB. Sèrie VIII-12. Patents, anys 1514-75, f. 165^{vº}. BRUNQUER: *Rúbriques...*, V. p. 219.

blicament aquell ofici a la seva casa, sense que pogués ésser impedit de practicar-lo.⁴⁷

Transcorreguts set anys, el 26 d'octubre de 1582, continuava la desobediència dels còsols del Gremi de Guadamassilers, ja que aquests consideraven que era perjudicial al seu ofici la sollicitada passantia a favor de mestre de Climent Boniu, tan sols amb el previ examen reglamentari.

Oïdes i enteses les pretensions dels citats còsols, com, així mateix, les allegades per Climent Boniu, els consellers, amb el vot i parer de misser Francesc Ferrer, advocat de la Ciutat, abans, o sia el 9 d'agost, consta que ja havien determinat, atès que l'alludit aspirant a mestre guadamassiler ja tenia concedida llicència de treballar del seu ofici, la qual li fou atorgada pels seus antecessors en la conselleria, la concessió ratificada amb el pacte de prèviament presentar-se als referits còsols i demanar la pràctica de l'examen dins del temps assenyalat.

Per aquestes consideracions els consellers deliberaren que Climent Boniu, en el plaç de dos mesos, hauria de presentar-se als citats còsols per a sol·licitar l'examen, a fi que si després de practicada aquesta prova de suficiència el trobaven hàbil i suficient l'autoritessin per a exercir el dit ofici, encara que no hagués practicat l'aprenentatge dins el període de temps reglamentari acostumat.

Cal fer constar que durant el transeurs del citat termini, Climent Boniu, infructuosament, diverses voltes, tant de paraula com en escrits, havia demanat la realització pràctica del sol·licitat examen, segons constava en l'acta notarial feta el 7 de l'anterior mes de setembre, autoritzada per Lluís Garcia, notari de Barcelona.

Així els consellers, obligats per la persistent i continuada desobediència dels citats còsols, prescindint del Gremi, disposaren la pràctica del sol·licitat examen. En la prova d'aptitud intervingueren com a examinadors els mestres guadamassilers Jaume Costa, Pere Bolet i Joan Cases, precedent la prestació del protocolari jurament.

Segons certifica el registre del títol de guadamassiler expedit pels consellers, els esmentats mestres examinadors declaraven que Climent Boniu havia fet l'examen *bé y diligentment com de bon mestre se pertany y per consegüent ésser digne y maraxedor de exercir com a mestre lo dit ofici de guadamaciller.*

S'afegia també que: *considerant que ja des l'any setanta sinc ensà y en virtut de la dita llicència per los consellers a vós concedida, haveu sempre e contínuament fins al dia de vuy tinguda botiga pú-*

47. AHCB. Sèrie II-84. Deliberacions, anys 1574-75, f. 142vº.

blica en la present Ciutat, y en aquella exercit públicament dit vostron offici de guadamaciller, e haver viscut pacíficament en la present Ciutat ab muller e fills e família vostra.

Finalment, per part dels consellers, a Climent Boniu li fou atorgada llicència d'ésser admès com a mestre guadamassiler de Barcelona, amb l'expressa i plena facultat de públicament exercir el seu ofici, de continuar tenint oberta la seva botiga i practicar-hi l'art que li era propi i peculiar.⁴⁸

En la reunió del Consell de la Confraria dels Batifillers, OriPELLERS i Guadamassilers, celebrada el 24 de febrer de 1616, en el Capítol del monestir de Santa Caterina, el cònsol en cap, de voluntat dels altres companys, exposava que Francesc Cortada, jove guadamassiler present en aquell acte, havia sol·licitat la concessió del doble títol professional de mestre guadamassiler i oripeller, i proposava als confreres reunits que autoritzessin l'atorgament del sol·licitat mestratge.

El Consell, entesa la proposta, deliberà donar llicència per a l'obtenció de la plaça d'ambdós sol·licitats oficis, tot admetent-lo com a confrere foraster o *sinó que amostré lo Baptisme com és de la terra*, subjectant-se a l'examen reglamentari i a la prèvia elecció d'examinadors.⁴⁹

En la reunió del Consell Ordinari de la Ciutat, del 8 d'agost de 1663, fou llegida una suplicació dels prohoms, clavari i confreres de la Confraria de Sant Miquel dels Oripellers, Batifillers i Guadamassilers, en la qual exposaven la pretensió d'Esteve Camps d'ésser admès a l'examen de mestre oripeller i guadamassiler, així com les de Felip Ferrer, menor, Joan Llimona i Salvador Mir, tan sols per l'ofici d'oripeller.

Per altra banda l'esmentada Confraria i els confreres, per tal de no contravenir a les ordinacions i privilegis d'aquella, i per la seva efectiva observança en tota època, suplicaven als consellers que deliberessin concedir als propdits peticionaris la corresponent llicència d'examinar-se dels respectius oficis, encara que faltés algun temps, tant d'aprenentatge com de fadrinatge, terminis els quals, d'acord amb les dites ordenances, taxativament havien de complir-se.

La deliberació i conclusió del Consell de 36 fou la d'atendre la dita súplica d'acord amb el seu contingut, i, tan sols per una vegada, atorgaven la sol·licitada dispensa.⁵⁰

48. AHC.B. Sèrie VIII-13. Patents, anys 1668-1606, f. 91. BRUNIQUER: *Rábriques...*, p. 221.

49. AHP.B. Matias Amell, llig. 9, *Tercium manuale*, anys 1615-16.

50. AHC.B. Sèrie II-172. Deliberacions, any 1663, f. 157. BRUNIQUER: *Rábriques...*, p. 246.

Amb relació a la quantia del pagament dels drets d'examen, re-traiem la instància, datada el 25 de novembre de 1676, presentada pels còsols de la Confraria dels Batifillers, Oripellers i Guadamassillers, erigida sota la invocació de sant Miquel Arcàngel a l'església de Santa Anna. En ella era manifestat que durant la campanya de l'any anterior per a l'allistament de soldats per al servei del rei gastaren moltes quantitats de diner, per la qual cosa la citada Germandat restava endeutada, i que per tal de subvenir a aquelles despeses no tenien cap altre mitjà que no fos augmentar el tribut dels qui es passaven a mestres, de 12 lliures que aleshores es pagaven fins a 24, mentre que els forasters pagarien 40 unitats de la mateixa moneda.

En els citats augments no restaven compresos els fadrins i aprenents que aleshores practicaven, però amb la condició de passar-se a mestres abans de dos mesos, comptadors del dia que cada un d'ells hagués acabat el temps disposat en les Ordinacions de la Confraria.⁵¹

Per disposició dels consellers i els prohoms de la Ciutat, el 5 de juliol de 1703, hom féu un pregó públic de l'ordenança sobre els augments dels drets d'exàmens i mestries dels Batifillers, Oripellers i Guadamassillers, per tal de subvenir al pagament als creditors censalistes de pensions vençudes i altres despeses extraordinàries. Així sabem com el tribut a satisfer pels fills de mestre confrare s'assenyalaven en deu lliures, pels de mestre natural de Catalunya 25 i pels estrangers 40.⁵²

Una nota indirectament relacionada amb el pagament dels drets de la prova de passantia a mestre correspon a la deliberació dels consellers del 13 d'abril de 1652, per a satisfer 25 lliures barcelonines, a Vicenç Gardela, oripeller i guadamassiler, com a fill de Vicenç Gardela, teixidor de lli, mort a la batalla de Montjuïc, el 26 de juny de 1641, en ajuda de les despeses del seu examen per raó d'un acord del Consell de Cent.⁵³

ELS GUADAMASSILS

Mossèn Josep Gudiol retrau que en els inventaris del segle XVII, molt sovint, s'inclouen notícies de guadamassils recollides dels arxius vigatans, entre les quals consigna que, el 1588, l'aula capitular vigatana n'estava tapissada.

51. AHCB. Sèrie II-185. Deliberacions, any 1676, f. 281vº. BRUNQUER: *Rúbriques...*, V, p. 258.

52. AHCB. Sèrie IV-41. Crides i ordinacions, anys 1700-04, f. 185.

53. *...vint y stinch lliures moneda barcelonesa que deliberà lo Savi Concell de*

El Museu Episcopal de Vic conserva exemplars de palls de guadamassils, que, segons el mateix mossèn Gudiol, cal creure que són fets a Catalunya. Afegeix que, estudiades aquestes col·leccions episcopals, s'hi nota, com en tantes coses fetes per catalans, un gran afany d'industrialització, atenent a l'abundància i a la barator de la producció, més que a l'excel·lència del treball.

Per aquest motiu fugien del repujat del cuir i s'estimaven més delinear i perfilar amb el pinzell que donar el clarobscur de les obres en relleu. El que no planyien era l'ús de ferros o motlles que en ésser marcats a la superfície de la pell, picant-los en fred, formaven mostretes que repetint-se i variant indiquen els diferents plans i donen vida a la composició. Els nostres guadamassils generalment són fets en plata i colors a l'oli, que sovint deixen transparentar la fulla d'aquest metall colrat a fi de suprimir l'or.

Aquestes especialitats en el treball es reconeixien en les obres de caràcter purament decoratiu i sumptuari, tals com els frontals, cobrialtars i tapisseries de guadamassil; sortint també en les composicions de caràcter més artístic, tals com els quadres en què les figures generalment són en pla, fetes a colors a l'oli, quedant els campers obrats i gravats en metall, com si seguissin un procediment que caracteritza les nostres taules gòtiques.⁵⁴

Cent fossen donadas a quiscum fill dels hòmens que moriren en dita paleia, en temps y per lo gasto de llur examen. Y consta que ab dita deliberació que dit Vicent és fill de dit Vicent Gardela y que aquell morí en dita paleia, y de la fe fa Jaume Rondó, notari de Barcelona, que dit Vicent Gardela és examinat de oripeller y guadamassiler... AHCB. Sèrie II-161, anys 1651-52, f. 187vº.

54. GUDIOL I CUNILL, J.: *Guadamassils catalans*.

Pel seu major interès a continuació publicuem una petita sèrie de notes documentals relacionades amb guadamassils.

Lletra del rei Martí a Francesc Daries, datada a Barcelona el 27 de març de 1409, la qual diu així: *Vostra letra havem rebuda ensemps ab lo godamacil e matalafeta a ops de la nostra capella per lo feal cambrer nostre en Francesc Martorell*. Arxiu de la Corona d'Aragó, reg. 2252, f. 62vº. Publicat per Daniel Girona Llagostera, *Epistolari del Rey en Martí d'Aragó*, a la «Revista de la Associació Artística Arqueològica Barcelonesa». Any 1910, p. 307. GIRONA LLAGOSTERA, Daniel: *Itinerari del Rey en Martí (1409-1410)*, Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, any V (1913-14), p. 640, n. 31.

Inventari dels béns del príncep de Viana, de l'any 1461, entre els *Tapits e alcalfes* hi trobem enregistrats *dos cuyros de guadamazir, lo lu gran l'altre petit de poca valor; i dos cuyros guadamacir squinquats*. BOFARULL Y DE SARTORIO, Manuel: *Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*, XXVI, Barcelona, 1864, pp. 147, 260.

Any 1540: *...unes pessas de guadamasil que són dues grans i tres petites de or y negre*. AGUIÓ: *Diccionari...*, IV, p. 192.

8 abril 1588. En la botiga de la Llotja a la part de mar de Barcelona *sie fet y posat un gran laudell cubert ab un drap de guadamacils ab les armes de la Ciutat*. CARRERAS CANDI, Francesc: *Geografia General de Catalunya. Ciutat de Barcelona*, p. 708, n. 1930. 27 febrer 1605. Inventari de l'església parroquial de Sant Martí de Granera: *Dos pàllts, un de guadamacil y altra de tela usat. Dos pàllts, un de guada-*

Museu Diocesà de Vic. Patrí de guadamassil. Segles XVI-XVII.

El primer artífex guadamassiler del segle XVIe que documentalment consta que exercia aquest ofici fou Gaspar de Castanyeda, el qual, el 9 de desembre de 1513, subscrivia un formal compromís amb el noble Joan Ferrer per a obrar tres peces i una portalera de cortines de cuir per a la decoració d'una cambra.⁵⁵

Un altre artífex guadamassiler del segle XVI fou el polifacètic pintor napolità i ciutadà barceloní Nicolau de Credensa, el qual simultanejava aquella professió amb les de pintor de retaules, mestre de tendes, i àdhuc amb la de pintor de vidrieres.

Així sabem com, el 1527, per compte d'Antoni Joan Fiella Tort, canonge de la Seu de Barcelona, titulant-se pintor de guadamassils, confeccionava quatre peces de cuirs vermells, amb guarnició daurada, i quatre de blaves amb un ornament semblant.

Consta també com per part dels diputats de la Generalitat de Catalunya, el 1531, rebé l'encàrrec de fer vuit guadamassils per a l'empalliat d'una sala del Palau de la Diputació de Barcelona, *ço és de brocat ab los campers de carmesí i altres colors bones e vives ab les armes del General en les faxes y portapisa.*

El 1537 realitza obres menors d'aquesta especialitat, per exemple *un bosello de or que y han entrat pells, tres senyals embotits e dos àngels e letons.* El 1554 acreditava haver rebut 40 lliures barcelonines, import de set peces de guadamassils d'or i negre amb les armes reials o imperials, per a la decoració de l'estudi de la Tresoreria reial de Barcelona.⁵⁶

Una altra obra pròpia del l'ofici de guadamassiler, contractada per Nicolau de Credensa el 1550, fou la manufactura de set peces de guadamassils o cortines per especial encàrrec de Francesc Enveja,

macil ab una imatge de Sant Sebastià y altre ya usat. Dos cobre altars, un de guadamacil ab sa image bo y l'altre de unes ormes ayguades, usat. Item, nou peces de guadamacils a obs de parar lo altar maior, nous. Item, un Christo figurat en un guadamacil nou. Item, dos pessets de guadamacil per a parar lo dit altar major. Item, un pàlil de santa Cicià ab la figura de santa Cicià de guadamacil usat. Item, dos guadamacils grans per empallar.

AHPB. Montserrat Riera, notari de Castellterçol, protoc. 3, anys 1604-05.

MADURELL I MARIMON, Josep-Maria: *Tres inventaris antics.* «Ausa», 7 (1972) 37-38.

Any 1640: *...guadamasil vermell per cobritaula.* AGUIÓ: *Diccionari...*, IV, p. 192.

Any 1649: *...alguns quadrets guadamacils...* AGUIÓ: *Diccionari...*, IV, p. 192.

Any 1663. Joan Concabella, guadamassiler de Barcelona, féu venda de tres pàlils, per a l'altar major, per al del Roser i de Sant Antoni, lliurant també una figura del Crucifix igualment de guadamassil per a posar en el mateix altar de la parròquia de l'Estany. GUDIOL, CUNILL, J.: *Guadamacils catalans.*

Any 1789: *Una axeta cuberta de guadamacil.* AGUIÓ: *Diccionari...*, IV, p. 192.

55. AHPB. Miquel Sumes, llig. 1, man. com. 2, anys 1518-14.

56. MADURELL MARIMÓN, José M.: *Pedro Nunyes y Enrique Fernandes, pintores de retablos (Notas para la historia de la pintura catalana de la primera mitad del siglo XVI).* «Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona», 1944, pp. 13-14.

beneficiat de Santa Maria del Mar. El contracte en fa una detallada descripció.⁵⁷

Miquel Garriga, pintor coetani de Nicolau de Credensa, també el trobem assenyalat com a decorador de guadamassils, els quals havia lliurat en vida de Joan Santgenís, batifuller d'or i argent. El 16 de desembre de 1530, de la vídua d'aquest cobrava 16 lliures barcelonines per la feina i àdhuc pel preu de les dites pells.⁵⁸

Podem considerar Petro Paulo de Montalbergo, pintor i home de negocis italià, així mateix com a mestre guadamassiler, ja que en el bienni 1580-1581 subministrà nou peces de guadamassils a Jaume Frigerio, mercer romà, i sis d'or i vermell a Àngela, esposa de Francesc Insausta, cerer.⁵⁹

Els guadamassilers Nicolau Cayrosa i Luis Ruiz, juntament amb l'orfebre Joan Balaguer, el 8 d'abril de 1537, firmaren un conveni amb el canonge Vicenç Navarra, aquest darrer com a representant autoritzat de l'almirall de Nàpols Ferran de Cardona, duc de Soma.

L'objecte de la citada firma era el compromís adquirit per aquells artífexs de *donar bons y acabats vuyt pessas de godomicils de la obra y mostra* presentada pel dit canonge, amb l'obligació de lliurar-los per tot el següent mes de maig.

Les mides i la disposició dels elements artístics decoratius dels guadamassils contractats, que eren canelobres i l'escut d'armes de l'almirall, les trobem descrites amb els següents termes: *los quals han de tenir quiscuna pesa de larch... pells e ultra aquelles porta pisa alt y bax; y de amplària quatre pells, y entre pell y pell uns candelobres de la mateixa obra que li és donada, ab portapisa per semblant als caps forans, amb un scut de les armes de dit senyor almiral, de amplària de una pell en cada pesa de dites vuyt pessas...*

Pel que corresponia al preu s'assenyalen 4 sous i 5 diners per cada pell. En el contracte es feia expressament constar que se li *aparrà a dit senyor canonge que lo dit scut haia de star en pell e no en*

57. *...cortines o pessas de guadamassils, de cayguda de quatre peus ab ses faixes y cabeceres y quatre de amplària, de bons moltons pintades de la mostra que dit mossèn Francesch Enveja li designarà, tota hor y argent: e or y adsuff, o de la manera que dit mossèn Enveja li designarà, cosides aparellades a tota perfecció obs de poder los posar.*

MADURELL MARIMÓN, J. M.: *Pedro Nunyes...*, p. 14.

58. AHPB. Joan Savina, llig. 1, man. 21, any 1530.

59. MADURELL MARIMÓN, José M.ª: *Petro Paulo de Montalbergo, artista pintor y hombre de negocios*. «Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona», vol. III-3, juliol 1945, pp. 215, 223-224, doc. V-VI.

*faxa, per hont volgués se aiustassen en cada pesa sinch pells més, devia fer-ho al mateix preu.*⁶⁰

Retraiem el contracte de treball establert el 17 d'agost de 1539, entre mestre Francesc Vila, de Barcelona, i Joan Cardó, del regne de Portugal, compromentent-se aquest darrer a conviure per temps de dos mesos a la casa d'aquell fent feina del seu ofici.⁶¹

Per la seva part mestre Francesc Vila, per cada dotzena de pells picades, es comprometia a pagar-li 3 sous i 6 diners, amb el ben entès que els dies que Joan Cardó fes feina de picar en la casa del seu amo aquest li abonaria la despesa a raó de 7 sous per jorn.

Per pacte convingut Joan Cardó havia de *stampar de franc ditas pells que picarà, y, aquell dia dit Vila li promet de fer la despesa, com acostuma a fer en Barcelona a casa de menestrals, de franc. I més lo dia que cosirà li darà dit Vila .II. sous, entès emperò que ell li aja de fer la despesa de franch, ço és, sense pagar res.*⁶²

El noble Jeroni Vernigal, el 19 de juny de 1542, contractava la confecció de guadamassils amb el mestre guadamassiler Francisco Juan Ferrandis, amb el compromís d'enllestir-la abans del següent mes de juliol. La feina concertada consistia en la manufactura de 6 peces de guadamassils, cada un de 15 pams i un terç d'amplada i alçada, *pus emperò sien obrades e acabades de la forma y manera de una pell que per lo dit Ferrandis serà donada al dit senyor Vernigal y no altrament.* Pel que correspon al preu s'assenyalen 5 sous i 3 diners per pell.⁶³

La decoració de la sala de misser Francesc Simon Ferrer comportà la prèvia firma d'un contracte amb el mestre guadamassiler Jaime Campos alias Camillo, compromís firmat el 7 de novembre de 1559. L'artífex-contractista es comprometia, abans de la propera festa de Nadal, a lliurar 6 peces de guadamassils i un sobreportal per a *la sala o quadra de dit micer Ferrer, hon staven los guadamacils que lo dit micer ha venuts al notari devall scrit, les quals pessés de guadamacils han de ésser de sis pells vermelles de adop de sumac [roldó] com se pertany, ab ses faixes y pilars de or y azur, conforme la mostra que dites parts estan ja de concert, les quals pells seran bones y rebedores.* Pel que feia al preu de les pells de or y azur, seria a raó

60. AHPB. Joan Jeroni Canyelles, llig. 19, Bursa notularum, anys 1536-1537, f. 289.

61. *...stampar, picar y cosir bé y degudament ab perfecció com se pertany de bon mestre, y ab summa diligència aurà obra ab acabament a tota feina que li serà dada obrar per dit mestre Vila, mirant aquell com si era cosa sua.*

AHPB. Joan Saragossa, llig. 4, plec contractes de diversos anys.

62. *Ibidem.*

63. AHPB. Francesc Gual, llig. 9, man. 1, contr., anys 1536-42.

de 3 sous i 8 diners cada una, i les vermelles a 2 sous i 5 diners. Retraiem, encara, el pacte en virtut del qual s'estipulava que Jaime Campos deuria donar les pells contractades i a les seves despeses col·locades a les parets i guarnides, a excepció de les anelles.

Misser Francesc Simon Ferrer en concepte de bestreta pagaria al mestre Jaime Campos o per ell a Joan Rovira, blanquer, 14 lliures per l'import de 12 dotzenes de pells, a aquestes comprades, per a la confecció dels guadamassils contractats. Acabada la feina compromesa i posada a les parets, com ja hem indicat, misser Francesc Simon Ferrer pagaria al mestre Jaime Campos el complement del cost dels esmentats guadamassils.⁶⁴

Mestre Jaime Campos alias Camillo, el 4 de gener de 1560, signava carta de pagament a misser Francesc Simon Ferrer, de 12 lliures com a complement del preu total de les pells de guadamassils, *coreorum sive pells de guadamassills*, per ell elaborades d'acord amb el contracte anteriorment formalitzat.⁶⁵

Dos anys més tard, el 15 d'abril de 1562, el mateix Jaime Campos juntament amb la seva muller Joana Antic atorgaven debitori a Elinor, vídua de Bernat Vilana, doctor del Reial Consell, de 23 lliures barceloneses, en concepte de bestreta a compte del preu dels guadamassils que el dit mestre s'havia compromès a fabricar abans de la primera setmana del següent mes de maig, a raó de 2 sous i 6 diners per cada pell indistintament, tant la daurada com la vermella.⁶⁶

Per encàrrec de l'argenter Guerau Vilar, el mestre guadamassiler Llorenç Claver, el 17 de maig de 1562, per tot el següent mes de juny, es comprometia a donar bons i acabats un guadamassil conforme a la *obra y stampa se feren per lo comanador maior de Castella*, amb la condició que per cada pell estampada, feta i cosida, se li abonarien 4 sous i 3 diners, mentre que per les pells de ribet se li pagarien a raó de la meitat, o sigui 2 sous i 1 diner. Per atendre al començament de la contractada obra dels guadamassils, Guerau Vilar, en concepte de bestreta, lliuraria a Llorenç Claver la quantitat de 30 lliures barceloneses.⁶⁷

Per la fàbrica d'una cambrada de guadamassils, *cuiusdam camerate quorundam godamissiliorum*, per compte de l'adroguer Pere Bosser, Jaime Campos cobrava 27 lliures barcelonines. Així consta en l'època datada el 14 de setembre de 1562, en què el dit mestre, dins el termini

64. AHPB. Baltasar Puigjaner, llig. 4, man. 8, any 1559 (juny-desembre), f. 69vº.

65. AHPB. Baltasar Puigjaner, llig. 4, man. 9, anys 1559-60, f. 46.

66. AHPB. Pau Gomar, llig. 15, man. 28, any 1562.

67. AHPB. Jaume Sastre (menor), llig. 20, man. 52, any 1562, f. 67vº.

dels 15 dies següents, es comprometia a lliurar les peces que mancaven de les quatre ja confeccionades.⁶⁸

Un altre contracte interessant per la fàbrica de cuirs o guadamassils, *del cuiros o godomacils*, resulta de gran interès, principalment per la seva part descriptiva, el qual consta com formalitzat, el 30 de setembre de 1563, entre el noble Huberto de la Torre, *sumilier del oratori de sa magestat, natural del Comptat de Borgonya, de la ciutat de Bisauçon*, i el guadamassiler Francisco Juan Ferrandis.

L'esmentat artífex contractista, abans de la festa dels Reis de l'any 1564, es comprometia a lliurar al dit noble senyor de 18 fins a 20 peces de guadamassils, en les quals *haye de metre sis centes pells, entre pells amples y frisos, entenent que dos frissos fassen una pell de les frises caygudes; y de les de través una pell per quiscuna frisa. Y si més ni hauran menester aquelles y haya de posar y lo dit senyor don Huberto li haya de pagar aquelles.*

Així mateix, per pacte convingut, la labor de la meitat de les pells serien campejades de verd, recamades de carmesí pels nirvis dels fullatges. En canvi *la labor de or piquade y les fulles de la rosa del mix, que són sis y dues fora de la rosa, de argent; y la restant meytat de dites pells, han de ésser ab lo camper de carmesí y los nirvis verts ab lo mateix fullatge y labor de les altres sobre dites pells.*

Condicció precisa era que les pells contractades deurién acabar-se d'obrar en la forma sobredita. El mestre Francisco Juan Ferrandis n'havia donat model o patró al noble Huberto de la Torre o al senyor Cristóbal de Camillo i a Joan Juliol, artiller de Sa Majestat.

En un altre pacte és establerta la clàusula que *en la meytat de les pessas de dits godomacils, hagen de ésser los frisos de dits godomacils de columpnas de plata y or, és a saber, lo camper de plata y la columna de or; y la restant meytat de dits godomacils, les frises de aquell hayen de ésser de mostra de pom, és a saber, les de dalt a baix lavorades; lo camper de argent y la obra de or, y les frises travesseres hayen de ésser de labor o obra, és a saber, la meytat de dites pessas de cavalls y la restant meytat de grífols. Lo camper de totes de or y de argent y la labor també de or ab alguns smals de color.*

Un altre capítol estipula la condició que mestre Francisco Juan Ferrandis havia de posar-hi 64 medalles diversificades les unes de les altres, fetes de bona mà, la qual obra hauria de donar ben acabada a coneguda del sobredit Joan Juliol.

Per la seva part, don Huberto de la Torre, per raó dels dits guadamassils, esmalts, colors, or, argent, medalles, cuiros, guarnicions i

68. AHPB. Onofre Bou, llig. 6, any 1562.

per la fàbrica d'aquells, pagaria al mestre Francisco Juan Ferrandis 4 sous i 4 diners per cada pell confeccionada, compreses les medalles. D'aquestes, el dit noble senyor no havia de pagar-ne res.

L'esmentat contractant per raó de la dita obra constituïa procuradors seus especials a Cristòbal Camillo i a Joan Juliol, els quals, junts o a soles, en el seu nom i representació, poguessin fer acabar els guadamassils contractats dins del terme convingut, amb expressa facultat de rebre'ls o de recusar-los.⁶⁹

Un contracte també curiós, digne de nota, datat el 10 de desembre de 1580, és el de la confecció de guadamassils, en virtut del qual el noble senyor Onofre Cerveró; de Lleida, oïdor de comptes del General de Catalunya pel Braç Militar, confiava a Climent Boniu, batifuller i guadamassiler, l'execució de tan delicada feina.

El primer pacte contractual assenyala la condició que el citat artífex es comprometia a firmar debitori a favor del dit noble senyor contractant, de 46 lliures i 10 sous, import del preu de compra de 30 dotzenes de *badanes adob de Leyda*, a raó de 35 sous la dotzena, les quals Climent Boniu es comprometia a pagar de la següent manera: amb feina, o sigui, convertint les pells en guadamassils tot d'or i dels colors que voldria el senyor Onofre Cerveró *accepto a tint*, i del motlle i mostra concertats, a raó de 3 sous, 9 diners i malla per cada pell, dels quals cuirs devien d'eixir-ne 900. Per pacte convingut els guadamassils contractats deurién lliurar-se després de fets i acabats per tot el següent mes de març sense dilació.

La segona i darrera condició precisava que si en el dit termini Climent Boniu no havia confeccionat els guadamassils, volia i consentia que el noble Onofre Cerveró li pogués prendre les citades pells i fer-les acabar per un altre guadamassiler a les costes i despeses de l'artífex-contractista.⁷⁰

Enregistrem el compromís de venda i confecció d'una cambrada de guadamassils d'or i de carmésí, signat el 14 de juliol de 1583, entre Pere Tassi, guadamassiler, i el mercader Francesc Guiamar. El preu fet convingut fou de 3 sous i 9 diners per cada pell d'amplada conforme a la mostra presentada. Pel que corresponia al plaç del lliurament dels guadamassils contractats restava fixat per tot el proper mes d'agost.

Per raó de pacte, el comprador, a la bestreta a compte del preu convingut, havia de pagar 10 lliures barcelonines, així com cada vegada que se li lliuessin 2 o 3 peces dels dits guadamassils abonaria el

69. AHPB. Onofre Rialp, llig. 9, *Primus capitulacionum et sententiarum arbitrium liber*, anys 1559-1573.

70. AHPB. Jeroni Ollers, llig. 9, man. 7, anys 1580-81.

seu import precisament a l'acte de la tramesa.⁷¹ Consta que, el 26 de setembre de 1583, Climent Bóniu firmava carta de pagament de 60 lliures, import del preu de venda de la referida cambrada de guadamassils d'or i carmesí.⁷²

La manufactura de 24 peces de guadamassils, el 10 de gener de 1584, donà motiu a la firma d'un contracte entre Jaume Costa, guadamassiler, i el corredor d'orella Gabriel Ferrer, compromentent-se aquell a fabricar per tot el següent mes de març 24 pells de guadamassils iguals a una pell verda donada per mostra, o sigui, 12 peces de 5 pells d'amplada i 5 de caiguda, mentre les altres 12 peces serien de 4 pells d'ample i 5 de caiguda *ab ses cortapises de alt y de baix* de conformitat amb la mostra del patró fet de verd, or i plata. Respecte a les *cane-ses* (?), calia que fossin de la mostra que havien fet fer.

A més, Jaume Costa devia fabricar 8 peces de guadamassils d'or, plata, carmesí i verd, amb les columnes als costats y el *frisso* conforme als altres guadamassils. També devia obrar dos cobritaules per a dos bufets de les mateixes pells verdes, amb els entorns d'igual manera que els dels guadamassils, així com un cobritaula per a la sala conforme als altres cuiros que la decoraven. L'artífex-contratista prometia que les pells dels guadamassils contractats serien bones a satisfacció de mossèn Gabriel Ferrer.

El preu convingut per la confecció de les dites cambrades, peces i cobritaules de guadamassils, el trobem assenyalat a raó de 3 sous i 8 diners per cada pell, a satisfer de la manera que segueix: a l'acte de la firma del contracte 50 lliures barcelonines, en paga i prorrata del preu convingut, mentre la restant quantitat, immediatament després de rebuda tota la feina. Per últim, Jaume Costa, en garantia de l'efectiu compliment del citat compromís, com a fiador seu presentava Joan Bonet, tisorer de tisoires de sastre.⁷³

Troblem referida una altra modalitat de manufactura de guadamassils en l'escriptura formalitzada, el 3 de juny de 1585, entre el guadamassiler Francesc Vila i Escipió Spinelli, duc de Seminari, *Cipioni Spinelli, duci de Seminari, in regno Neapolis*, per raó de la qual aquell es comprometia, per tot aquell present mes, a lliurar al Pare Miquel Fonollar, sacerdot de la Companyia de Jesús del Col·legi de Barcelona, 34 dotzenes de pells d'anyell, argentades sense cap mena de pintura, de la forma d'una pell de 3 1/4 pams d'amplada i

71. AHPB. Jeroni Talavera, llig. 8, man. 17, any 1583 (maig-setembre).

72. AHPB. Jeroni Talavera, llig. 7, man. 18, anys 1583-84.

73. AHPB. Pere Sabater, llig. 16, llib. com. 8, anys 1583-88, f. 6.

4 1/2 de llarg, mesura de cana de Barcelona, pel preu de 3 lliures barcelonines la dotzena.⁷⁴

El mestre Francesc Vila, guadamassiler, i Jaume Vidal, passamaner, el 9 d'octubre de 1586, entre ells formalitzaven un contracte de venda i confecció d'una cambrada de guadamassils d'or pintats de colors, excepte el blau, fets de l'estofa i faigó que diria el noble senyor Benet Lomeli. Pel que feia al termini fixat per al lliurament dels guadamassils concertats, restà assenyalat abans de la provinent festa de Nadal, a condició que fossin bons i ben acabats com escau a tot bon mestre.

Quant al preu de la concertada venda i confecció, eren fixats 4 sous per cada pell, tant la de brocat com la de columna, i àdhuc de capçalera. Per la qual quantitat Francesc Vila es comprometia a donar o lliurar tants guadamassils fins arribar a un valor limitat a la suma de 38 lliures barcelonines.

Francesc Vila feia constar a més que en paga dels guadamassils havia rebut de Jaume Vidal 2 caixes de paper genovès de la marca de la creueta, a raó de 19 lliures la caixa. És preveia també el cas que si el valor dels guadamassils fabricats de la dita cambrada pugessin més de les dites 38 lliures, aleshores se li abonaria el que sobrepassés la dita quantitat, a raó de 4 sous per cada pell.⁷⁵

Els consellers, el 28 de novembre de 1616, prengueren l'acord que *los guadamassils són en la Casa ahont se tenia lo Banck de la present Ciutat ... , sian aportats a la Sala de Armes de la istància dels senyors consellers per adorno de aquella.*⁷⁶

Consignem l'ordre de pagament de 41 lliures i 6 sous, donada pels consellers, el 18 d'abril de 1617, a favor de Pere Cayrosa, guadamassiler, import d'uns guadamassils que d'ordre del clavari havia fet per la cambra del Dret Nou.⁷⁷ Mesos després, l'11 de juliol, els regidors de la Ciutat disposaren el pagament de 50 lliures i 14 sous al guadamassiler Llorenç Bonet, pels ventalls de la festivitat de *Corpus* proppassada.⁷⁸

La confecció de 515 pells de guadamassils, 100 de les quals serien decorades de columnes i les restants 415 grans obrades d'or i blau, per part de Charles Berna, mestre d'aixa de Marsella, el 21 de gener de 1628, fou confiada al mestre guadamassiler Gabriel Concabella, amb el compromís de donar-les acabades a tot punt dins del termini

74. AHPB. Antoni Puig, llig. 4, man. any 1585.

75. AHPB. Salvador Coll, llig. 84, plec d'escriptures esparçes, anys 1586-87.

76. AHCB. Sèrie II-125. Deliberacions, anys 1615-16, f. 198.

77. AHCB. Sèrie II-126. Deliberacions, anys 1616-17, f. 39.

78. *Ibidem*, f. 79vº.

d'un mes. Pel que corresponia al preu concertat s'assenyalaven 103 lliures barcelonines, a raó de 4 sous per cada pell obrada.⁷⁹

Per dues anotacions dels acords dels consellers, respectivament datades el 24 i 5 d'abril de 1660, sabem com fou disposat, en primer lloc, el pagament de 54 lliures i un sou al guadamassiler Pere Tacis, per l'import de guadamassils que per ordre dels taulers foren confeccionats per al servei de la Taula de Canvi;⁸⁰ en segon lloc, aquell mateix artífex cobraria 54 lliures, un sou i 6 diners per guadamassils fabricats per a utilitat de la propdita Taula.⁸¹ Per altra banda, els consellers el 21 d'abril de 1672 deliberaven pagar a Vicenç Gardela, guadamassiler, 8 lliures pel preu d'un cobritaula de guadamassil vermell que havia fet per al servei de la taula del Consell de Cent.⁸²

ELS SUBMINISTRAMENTS

Primer de tot cal advertir que els compromisos de subministrament de primeres matèries: pells, argent, motlles de guadamassiler, comprenien també la manufactura de guadamassils.

Una nota d'arxiu, datada el 26 de febrer de 1549, és proporcionada per l'escriptura de reconeixement de deute i alhora la cessió de crèdit de 17 lliures, atorgada per Francisco Juan Ferrandis, guadamassiler, en nom d'Estefania de Torrelles, muller de Pere Ça-Pila, a favor del sucer Jaume Romà, a compte d'una major quantitat de diner per l'import de 34 dotzenes de badanes d'Aragó, comprades al preu de dotze sous la dotzena.⁸³

Troblem un altre subministrament relacionat amb una partida d'argent comprat pel mateix Francisco Juan Ferrandis a Guillem del Torn, batifuller d'or i argent, d'un import de 9 lliures, 3 sous i 6 diners, la qual cosa donà lloc, el 13 de gener de 1550, a la firma d'un debitori de la propdita quantitat.⁸⁴

Registrem la venda de mil pells de colors i blau, decorades amb medalles, atorgada el 19 de febrer de 1563, pel guadamassiler Pere Taci, a Joan d'Urries de Nàpols.⁸⁵

79. AHPB. Joan Salines, llig. 9, man. 1, anys 1627-28.

80. AHCB. Sèrie II-169. Deliberacions, any 1660, f. 43.

81. *Ibidem*, f. 45^v.

82. AHCB. Sèrie II-181, anys 1671-73, f. 190^v.

83. AHPB. Francesc Solsona, llig. 11, man. 21, anys 1548-49.

84. AHPB. Pere Fitor (major), llig. 8, man. 1, anys 1549-51.

85. *mille pelles arietum sive de mollons colorum de or y azul in decem octo pellis, et in qualibet decem octo peciarum erunt sex medalles equalis est. quadam peciam godamasils...* Biblioteca de Catalunya. Fons notarial de l'Hospital de la Santa Creu, manual en 88, anys 1562-1563, reg. 51 del notari Tomàs Vallers.

Una nova i documentada referència la proporciona un debitori, candelat el 5 d'abril de 1581, subscrit pel guadamassiler Jaume Costa a favor del seu company d'ofici Joan Guerris. La quantitat de diner endeutada era de 45 lliures barcelonines, import del subministre d'onze motlles de guadamassiler. L'esmentat reconeixement de deute comprenia, a més, l'import del dret de l'usdefruit, en comanda i en pur i pla dipòsit, de vuit motlles de guadamassiler juntament amb el taulell i la llosa de picar, que ell i Climent Boniu, batifuller, tenien en comú i per indivís.⁸⁶

Constatem com el guadamassiler Jaume Costa, el 9 de maig de 1584, signava debitori a favor de Joana, vídua de Benet Maynés, blanquer, de 15 lliures barcelonines, preu de certa partida de pells d'anyell adobades de blanquer.⁸⁷

Un contracte per la venda i la ulterior manufactura de pells, atorgat el 15 de desembre de 1583, entre el mercader Nicolau Parentí i el guadamassiler Climent Boniu, juntament amb Elisabet, la seva esposa, en el qual l'esmentat venedor, amb la intervenció del corredor d'orella Francesc Albaret, per títol de venda lliurava als cònjuges Boniu 150 dotzenes de pells de moltó adobades de blanqueria, pel preu de 202 lliures i un sou de moneda barcelonina, a raó de 27 sous la dotzena.

Climent Boniu i la seva muller, cada mes es comprometien a lliurar a Nicolau Parentí *sis pessas de guadamacils [de] feyna bona y rebedora, de sinch pells de cayguda y altres sinch pells de amplària, de brocat de la mostra y colors dit senyor Parentí volrà pus no sia blau, sens les cabesseres y entorns*. A més deurien trametre dues portaleres i dos cobritauls com la mostra presentada, a raó de dos rals per cada pell de brocat i capçaleres, i un ral per faixa. El darrer dia de cada mes aportarien tota la feina dins la casa de la pròpia habitació de Nicolau Parentí.

Per pacte convingut, la primera de les concertades trameses seria feta per tot el mes de desembre següent, en què serien lliurades dues cambrades, i així consecutivament cada dia final de mes fins a la total remesa de la feina concertada. Com a testimonis instrumentals de la firma de la citada escriptura figuren els guadamassilers Joan Casanoves i Baptista Boniu.⁸⁸

La feina d'argentar i brunyir pells, el 12 de novembre de 1585, donà motiu a la firma d'un conveni entre el guadamassiler Llorenç Gener i el batifuller i oripeller Pere Comas. Així aquest cada setmana es comprometia a lliurar a aquell sis dotzenes de pells de moltó

86. AHPB. Francesc Guardiola, llig. 10, man. 1, contr. com., anys 1580-81.

87. AHPB. Jeroni Talavera, man. 19, any 1584, f. 45v.

88. AHPB. Nadal Castelló, llig. 4. *Diversorum instrumentorum*, anys 1582-83.

i argent per tal de ben argentar aquelles i brunyir-les. Per la seva part, Pere Comas durant el temps de la vigència del contracte s'obligava a no vendre argent a cap altra persona, ni a platejar pells per compte de ningú, sinó exclusivament per a Llorenç Gener, pagant per cada dotzena de pells bones argentades 26 sous, i l'argent a raó de 29 rals el miler.⁸⁹

Per raó de la promesa, feta el 22 de febrer de 1587, entre el mercader Andreu Massot, d'una part, i el mestre Claudi Boniu, guadamassiler, i la seva muller Elisabet juntament amb el mestre Joan Alós, també d'aquest darrer ofici, es comprometien abans del 15 d'abril propvenent a donar a aquell 1.200 pells de moltó bones i acabades, 600 de brocat i carmesí de sang de dragó i 600 de brocat verd i plata de la mostra, que els esmentats cònjuges havien lliurat a Andreu Massot, pagades a dos rals la peça, tant les de brocat com les de columnes i capçaleres.

A bon compte del preu de les dites pells, Andreu Massot bestrauria 40 lliures barcelonines, tot comproment-se que per tot el següent mes d'abril, després de rebuts aquells cuirs, pagaria cada peça a raó de 4 sous.⁹⁰

En garantia del pagament de 25 lliures i 10 sous barcelonins, import del subministrament de 15 dotzenes de pells d'anyell adobades de blanqueria, a raó de 34 sous la dotzena, Simó Valentí, guadamassiler, el 4 de gener de 1599, signava debitori de la susdita quantitat a favor de n'Antoni Costa, botiguer de draps, amb el formal compromís de satisfer l'esmentat deute abans del 15 del següent mes de febrer. El guadamassiler Joan Pauch, deixeble de Simó Valentí, com a testimoni instrumental, signava dita escriptura.⁹¹

En la mateixa data, per part de Francesc Sala, guadamassiler, fou atorgat un altre reconeixement de deute de 34 lliures barcelonines, a favor dels mercaders Jaume Llébra, Francesc Flaquer i Lluís Vergers, per raó del preu de subministrament de 20 dotzenes de pells de moltons adobades de blanqueria, amb la formal promesa de cancellar el deute dins el termini de 6 mesos.⁹²

Per part dels citats subministradors fou facilitada al guadamassiler Simó Valentí una partida de 60 dotzenes de pells de moltó adobades de blanqueria, per l'import de 102 lliures barcelonines. Així consta en el debitori atorgat el primer d'abril de 1599, quantitat de diner a satisfer dintre el termini de dos mesos.⁹³

89. AHPB. Lluís Garcia, llig. 1, Esborrany de manual, any 1585.

90. AHPB. Francesc Ros, llig. 1, protoc., any 1587.

91. AHPB. Nicolau Lentisclar, llig. 7, protoc. 29, contr., any 1599.

92. *Ibidem*.

93. *Ibidem*.

Un altre debitori limitat a 75 lliures, 8 sous i 7 diners de moneda barcelonina, a liquidar en el terme dels 4 mesos següents, firmat pel guadamassiler Jaume Amigué, el 27 de gener de 1604, a favor del blanquer Pere Talavera. Cal advertir que 40 lliures, 8 sous i 7 diners corresponien a la quantitat resultant del passament de comptes entre ells, tant de pells venudes com de diners i guadamassils també venuts, mentre les restants 35 lliures corresponien al preu del subministrament de 22 dotzenes de pells de moltó adobades de blanqueria, les quals aquell jorn havia rebudes de mans de Pere Planes.⁹⁴

Una forma de subministrament amb intercanvi la trobem establerta en una concòrdia, datada el 3 d'octubre de 1543, entre el guadamassiler Francisco Ferrandis i el batifuller Joan Oller. Així sabem que el primer es comprometia, sempre que per part del segon, dins del termini de tres dies, rebés *un riell d'argent de copella fina*, de cinc uncés de pes, pel preu de 5 lliures. Per la seva part, pagaria la dita venda amb *argent del cayra gran*, a raó de 27 sous i 6 diners el miler, i amb cuiros de moltons obrats d'argent, a 6 sous la dotzena per les mans. En virtut de pacte, Joan Oller s'obligava a comprar plata exclusivament al contractant Francisco Ferrandis.⁹⁵

LA TÈCNICA DEL GUADAMASSILER

Els cuirs més apropiats per a la decoració eren les badanes, o sigui, les pells de moltó, considerades més adients per als guadamassils, i els cordovans i pells de cabra o cabiró, més forts, que admetien un altre gènere d'adornaments.

Les tècniques emprades eren el tallat, gravat, embotit, rebaixat, estampat, ferrotejat, daurat i pintat, i retallat, àmpliament estudiades i comentades per José Ferrandis Torres, per la qual cosa deixem de descriure-les.⁹⁶

*
**

En la literatura castellana per primera vegada es fa menció del *guadamecò* en el poema del *Mío Cid*, en el passatge de l'engany als jueus Raquel i Vidas, després en el *Cancionero de Baena* i altres autors fins a Quevedo, aquest en la *Matraca de los paños y sedas*.⁹⁷

94. AHPB. Galceran Francesc Devesa, llig. 6, protoc. 16, any 1604.

95. AHPB. Anònim, segle XVI, llig. 6, n.º 22 (1).

96. FERRANDIS TORRES, J.: *Cordobanes y Guadamacies...*, pp. 11-13, *Exposición de Cordobanes y Guadamacies...*, pp. 4-5.

97. FERRANDIS TORRES, J.: *Cordobanes y Guadamacies...*, pp. 20-35.

Cal suposar que en la literatura catalana antiga també hi deu aparèixer el mot guadamassil, del qual no en podem donar cap exemple literari, estudi que els erudits podran proporcionar.

Quan Joan II volgué captar-se la simpatia del rei de França, per tal que l'ajudés a fer front als infants d'Aragó i a la noblesa que el fustigaven, li oferí diversos regals, entre els quals *muchos cueros de guadamecís e muchas alhombbras, porqué es cosa que en Francia no se han.*⁹⁸

*
**

Segons Charles Davillier, Barcelona, des de l'edat mitjana, era la població més industriosa d'Espanya, no essent d'estranyar que fos renomada pels seus guadamassils,⁹⁹ fama proclamada en un sermó predicat a Barcelona pel doctor en teologia Onofre Manescal, en honor del rei Jaume II, amb aquestes paraules: *Dels guadamacils se fan en Barcelona gustan en altres parts, en particular en Castella y Ytalia.*¹⁰⁰

A la darrerria del segle XVIII, hom registrava la desaparició de la indústria guadamassilera absorbida per la fabricació de paper pintat, que era copiada d'Orient, a causa de la seva major economia.¹⁰¹

Per acabar, amb Ramon Genís i Bayés, direm que els guadamassilers eren considerats com l'aristocràcia, no sols del seu ofici, sinó de l'artesanía del seu temps, ja que amb nobles primeres matèries: cuir, or i plata, plasmaven les meravelles policromes dels diversos estils de l'art decoratiu imperant a l'època.¹⁰²

98. *Ob. cit.*, p. 21.

99. DAVILLIER, Ch.: *Notas...*, p. 21. Cap. IV.

100. MANESCAL, Honofre: *Sermó vulgarment anomenat del Sereníssim Senyor Jaume Segon...* Predicat a la santa Iglésia de Barcelona, 4 de novembre any 1597. Barcelona. Sebastià Cormelles, 1603, p. 69-2. DAVILLIER, Ch.: *Notas...*, p. 29.

101. FERRANDÍS TORRES, J.: *Cordobanes y Guadamacías*, p. 45.

102. GENÍS BAYÉS, R.: *El antiguo Gremio...*, p. 210.

NÒMINA DE GUADAMASSILERS DE BARCELONA (1816-1762)

- 1816 Pere Ferrer, «maciler».
- 1816 Pere de Torrents, «maciler».
- 1518 Gaspar de Castanyeda, «guadamassiler».
- 1531-1554 Nicolau de Credensa, guadamassiler, pintor, mestre de tendes i pintor de vidrieres.
- 1535 Nicodemus Oller, guadamassiler.
- 1535 Nicolau Binuar, guadamassiler, deixeble de Nicolau Cayrosa.
- 1535-1537 Luis Ruiz, guadamassiler.
- 1535-1541 Nicolau Cayrosa, guadamassiler. Prohom de la Confraria dels Freners.
- 1536-1541 Antoni Isern, guadamassiler. Prohom de la Confraria dels Freners.
- 1538 Francisco Vázquez, guadamassiler, deixeble de Francisco Ferrandis.
- 1538-1546 Francesc Vila, guadamassiler. Prohom de la Confraria dels Freners.
- 1538-1550 Francisco Ferrandis, guadamassiler.
- 1539 Joan Cardó, guadamassiler.
- 1540 Esteve Malet, guadamassiler. Deixeble de Francesc Vila.
- 1542-1563 Juan Ferrandis, guadamassiler.
- 1542 Pau Esteve, guadamassiler.
- 1549-1550 Francisco Juan Ferrandis, guadamassiler.
- 1559 Pere Marquès, guadamassiler. Deixeble de Francesc Ferrandis.
- 1559-1562 Jaime Campos, àlias Camillo, guadamassiler.
- 1560 Francisco Ferrandis, guadamassiler, familiar de Jaime Campos, àlias Camillo.
- 1562 Llorenç Claver, guadamassiler.
- 1562 Bartomeu Torres, guadamassiler. Deixeble de Llorenç Claver.
- 1563-1588 Pere Tassa, Tassi o Taci, guadamassiler.
- 1565 Antoni Rocha, tapiner i guadamassiler.
- 1565-1581 Antoni Cayrosa o Canosa, guadamassiler.
- 1565-1585 Pere Bolet, guadamassiler.
- 1569 Juan Sanxes, guadamassiler.
- 1570 Antoni Roquer, guadamassiler.
- 1572 Joan Gardela, guadamassiler.
- 1572-1615 Pere Cayrosa, guadamassiler.
- 1575 Boniu (pare), guadamassiler.
- 1575-1580 Climent Boniu, batifuller, oripeller i guadamassiler.
- 1578 Pedro Morillo, deixeble de Joan Guerri.

- 1578-1588 Joan Guerri o Guerris, guadamassiler.
- 1580-1581 Petro Paulo de Montalbergo, pintor i guadamassiler.
- 1581 Nicolau Cayrosa, guadamassiler.
- 1581 Gaspar Canyís, guadamassiler.
- 1581-1585 Jaune Costa, guadamassiler.
- 1581-1586 Francesc Vila, guadamassiler.
- 1581-1589 Joan Cases, guadamassiler. Mort de pesta.
- 1583-1587 Baptista Boniu, guadamassiler.
- 1583 Joan Casanoves, guadamassiler i oripeller.
- 1584 Pere Joan Cases, guadamassiler.
- 1585 Llorenç Gener, guadamassiler.
- 1587 Elies de Parés, guadamassiler, oripeller i batifuller.
- 1587 Joan Alós, guadamassiler.
- 1588 Joan Scobet, guadamassiler i oripeller. Deixeble de Joan Guerri.
- 1589-1613 Esteve Canyís, guadamassiler i oripeller.
- 1598 Esteve Guasch. Deixeble d'Esteve Canyís.
- 1598 Miguel de Loasso, guadamassiler.
- 1599 Francesc Alari, guadamassiler. Deixeble de Pere Robert.
- 1599 Simó Valentí, guadamassiler.
- 1599 Joan Pauch, guadamassiler. Deixeble de Simó Valentí.
- 1599 Joan Valls, guadamassiler. Deixeble d'Esteve Canyís.
- 1599-1616 Francesc Sala, guadamassiler.
- 1599-1604 Pere Robert, guadamassiler.
- 1600 Salvador Marqués, guadamassiler.
- 1600-1614 Joan Sagarra, guadamassiler i oripeller.
- 1602 Antoni Sabata. Deixeble de Francesc Canyís.
- 1602-1614 Francesc Canyís, guadamassiler.
- 1603 Luis de Alcarsia, guadamassiler i oripeller. Deixeble de Joan Sagarra.
- 1608 Joan Tevarias, guadamassiler i oripeller. Deixeble d'Esteve Canyís.
- 1604 Pau Robert, guadamassiler.
- 1604 Bertran Blansach, guadamassiler. Deixeble de Pau Robert.
- 1604-1610 Jaume Amigué, guadamassiler.
- 1610 Juan Hermandades, guadamassiler i oripeller. Deixeble de Pere Pau Cayrosa.
- 1610 Pere Alcover, guadamassiler.
- 1610 Pere Antoni Cayrosa, guadamassiler.
- 1610-1617 Antoni Cayrosa, guadamassiler.
- 1610-1629 Pere Pau Cayrosa, guadamassiler, fill de Pere Cayrosa, guadamassiler.
- 1612 Joan Antoni Vilar, guadamassiler.
- 1613-1614 Pere Blai Rocha, guadamassiler.
- 1613-1614 Miquel Montserrat, batifuller i guadamassiler.
- 1613-1629 Joan Noves, batifuller i guadamassiler.
- 1614 Francesc Alsina, guadamassiler i oripeller.
- 1614 Pere Sala, guadamassiler.
- 1614 Francesc Canyís, guadamassiler, oripeller i batifuller.
- 1614 Joan Casanovas, guadamassiler.
- 1615 Pere Cayrosa, guadamassiler.

- 1615-1617 Joan Cayrosa, guadamassiler, fill d'Antoni Cayrosa, guadamassiler.
- 1616 Francesc Cortada, jove guadamassiler i oripeller.
- 1616 Joan Roger, guadamassiler.
- 1617-1621 Llorenç Bonet, guadamassiler.
- 1625 Cristòfol Aravitx, guadamassiler.
- 1625 Francesc Aravitx, guadamassiler, fill de Cristòfol Aravitx, guadamassiler.
- 1626 Miquel Tapia, guadamassiler.
- 1628-1641 Gabriel Concabella, guadamassiler.
- 1629 Pere Pau Castells, guadamassiler.
- 1630-1642 Benet Pau Ros, guadamassiler.
- 1634 Pere Castells, guadamassiler.
- 1636 Antoni Ascar, guadamassiler.
- 1641 Pau Castells, guadamassiler.
- 1641 Jaume Andreu, guadamassiler.
- 1641 Joan Antoni Asca, guadamassiler.
- 1644 Francesc Castells, guadamassiler.
- 1644 Pere Castells, guadamassiler, fill de Francesc Castells, guadamassiler.
- 1644 Francesc Castells, guadamassiler, fill de Pere Castells, guadamassiler.
- 1645 Antoni Roquer, guadamassiler, fill d'Antoni Roquer, guadamassiler.
- 1649 Jaume Amiguè, guadamassiler.
- 1652-1666 Vicenç Gardela, guadamassiler i oripeller.
- 1656 Jaume Mates, guadamassiler.
- 1658-1668 Joan Pallejà, guadamassiler.
- 1660 Pere Tacis, guadamassiler.
- 1662 Joan Concabella, guadamassiler.
- 1663-1674 Esteve Camps, guadamassiler i oripeller.
- 1665-1708 Aleix Laposaria, guadamassiler i oripeller.
- 1671 Pere Joan Carles, oripeller i guadamassiler.
- 1693-1704 Francesc Llimona, guadamassiler i oripeller.
- 1708 Mateu Gardela, guadamassiler, fill de Vicenç Gardela, guadamassiler i oripeller.
- 1708 Francesc Laposaria, guadamassiler i oripeller, fill d'Aleix Laposaria, guadamassiler i oripeller.
- 1737 Josep Laposaria, guadamassiler i oripeller.
- 1754 Mateu Gardela, guadamassiler, oripeller i batifuller.
- 1754 Pau Montagut, tapiner i guadamassiler.
- 1762 Miquel Laposaria, guadamassiler i oripeller, fill de Francesc Laposaria, guadamassiler i oripeller.

Museu Diocesà de Vic. Guadamassil, Segle XVII.

DISCURS DE CONTESTACIÓ

DEL

DOCTOR JOSEP VIVES I GATELL

SENYORES, SENYORS:

En fer-me el Sr. President de la nostra Acadèmia l'encàrrec del discurs de contestació al de l'acadèmic electe Sr. Josep Maria Madurell i Marimon, tingué en compte sens dubte la llarga i ininterrompuda relació d'amistat i col·laboració científica que amb ell m'unia des de fa més de trenta anys, ja que ell ha estat un dels més assidus col·laboradors de la revista «Analecta sacra Tarraconensia» que publica la Biblioteca Balmes sota la meua direcció. No podia, doncs, defugir tal distinció tot i sabent que no em seria cosa fàcil fer-ho adequadament si pretenia valorar, com cal, els mèrits del bon amic que ve a ocupar el seient que deixava buit l'insigne historiador Sr. Ferran Soldevila.

Hem sentit la lloança d'aquest nostre acadèmic perdut l'any passat. Benemèrit arxiver, admirat mestre, pulcre escriptor, perspicax investigador, fou voluminosa, ingent, la seva producció històrica i literària. Jo el voldria fer destacar com el més gran sintetitzador en el nostre segle de la història política de Catalunya i dels seus grans personatges en les més variades i atractives versions per a acomodar-la a la capacitat, gustos i conveniències de tota mena de lectors. Per contrast em permetria assenyalar el Sr. Madurell com el més fructífer escorcollador dels nostres arxius en el mateix segle, escorcollador que com amb un màgic imant en sabia detectar i extreure riquíssima documentació històrico-cultural.

El Sr. Josep Maria Madurell i Marimon nasqué el 27 d'octubre de l'any 1893 en l'avui barriada barcelonina, antiga vila de Gràcia, i encara que de jove començà els estudis universitaris en la Facultat de Ciències i els de l'Escola d'Arquitectura, no els pogué acabar per circumstàncies adverses familiars i de feblesa de salut, però que foren suficients per injectar-li l'amor a la ciència bo i empenyent-lo ben aviat a escorcollar arxius i, per bé que com a autodidacte, segons ens ha dit, esdevindria un autèntic investigador, com ho demostraven les seves contínues aportacions documentals en diverses revistes científiques.

Per això, amb bon encert, el Col·legi de Notaris de Barcelona el nomenava el 1942 arxiver de l'Arxiu històric de Protocols, arxiu fins aleshores poc conegut i encara més poc utilitzat pels historiadors. Gosaria dir que, gràcies a la persistent labor ordenadora i divulgadora que emprengué el nostre amic dels seus riquíssims fons, dels seus insospitats i inexhauribles tresors, aquest arxiu ha esdevingut el més important per a la història de la cultura nostrada després del de la Corona d'Aragó o, millor dit, un complement primordial en no poques matèries, particularment en les referents a la història econòmica i social.

D'aquesta labor en l'Arxiu històric de Protocols procedeix en grandíssima part la producció històrico-literària del Sr. Madurell, que és, com hom podrà veure en l'apèndix del discurs ja imprès, molt i molt voluminosa. Més de cinc-centes aportacions: llibres, follets, articles de revista, notes disperses que toquen tota mena de temes. No cal dir que el Sr. Madurell ha sabut complementar degudament aquesta labor amb la de l'escorcoll metòdic de molts més arxius, com del ja esmentat de la Corona d'Aragó, del Reial Patrimoni, de la catedral, del diocesià i els d'altres institucions barcelonines i comarcals, així com amb la plena utilització de la literatura antiga i moderna adient.

Seria difícil i massa llarg voler donar una escaient síntesi d'aquesta vastíssima i variada producció històrico-cultural del bon amic. Em limitaré a glossar la de tres grups d'estudis, els més valuosos segons entenc.

En primer lloc els de tema artístic, de documentació en gran part inèdita sobre els monuments, esglésies, monestirs, palaus, escultura, pintura, orfebreria, etc. Més d'un centenar de treballs que donen interessants, a vegades transcendents, notícies dels autors d'obres considerades anònimes, dels contractes de preparació, finançament, patronatge de cada monument, de cada retaule, amb especificació de la seva iconografia. Un volum sencer de quasi 500 pàgines dedicat a «El arte en la comarca alta de Urgel», altres també de centenars de pàgines a «L'Art antic al Maresme», «La Capilla de la Inmaculada Concepción de la seo de Tarragona», «Pedro Nunyes y Enrique Ferrnandes, pintores de retablos», o a Borrassà, Ribalta, etc. Arquitectes, escultors, orfegres, músics poc coneguts adquireixen nova fesomia en la variadíssima documentació recollida pel Sr. Madurell en les revistes especialitzades com l'«Archivo español de Arte», «Anales de los Museos de Arte de Barcelona», «Anuario musical», etc.

Però encara és més important la documentació descoberta entorn a la Història de la impremta i de les biblioteques públiques i particulars

de la nostra terra. Contribució capital per a aquesta història fou el monumental volum de més d'un miler de pàgines «Documentos para la Historia de la imprenta y librería en Barcelona», en el qual es reproduïen 500 peces en gran part inèdites i que merescueren un substanciós comentari o, més ben dit, una magistral introducció del nostre company d'Acadèmia Dr. Rubió i Balaguer, la millor síntesi que ara tenim sobre aquest tema, com era d'esperar de tan expert bibliòleg.

De la bibliografia i notes de bibliologia escampades en dotzenes d'articles de revista: extrets d'inventaris, testaments, llicències reials i contractes notariais, reunides, se'n podria compondre un altre tant o més gruixut que el suara esmentat. Així no és d'estranyar que li fos demanada col·laboració pels dirigents de la revista més autoritzada de bibliologia, el «Gutenberg Jahrbuch» de Magúncia. Li han publicat ja deu articles en els volums de 1962 al 1972; reconeixement, doncs, internacional del valor extraordinari de les aportacions documentals del nostre amic.

Un tercer grup d'estudis que voldria posar en relleu és el dels referents als gremis, confraries i tota mena d'associacions d'oficis i arts; a la publicació dels seus estatuts sempre en evolució, a les seves festes populars, contribució fonamental per al coneixement de les institucions econòmiques i socials del nostre poble.

Una mostra d'aquesta mena d'estudis la tenim en el discurs que ara hem escoltat, de tema tan singular, exposat amb tanta, curiosa, polifacètica documentació, trobada principalment en l'Arxiu històric de Protocols, ampliada amb la d'altres arxius barcelonins que podien oferir-li il·lustració suplementària. Quina riquesa de notícies sobre els oficis avui quasi ignorats dels guadamassilers, dels batifillers i dels oripellers durant dos segles, de la preparació i ensenyança dels aprendents, del llarg camí dels oficials per arribar a mestres; de la reglamentació del treball per evitar falses manipulacions o odioses competències; per a destriar la feina dels diferents artífexs d'una mateixa matèria i convertir-la en obres d'art, les més vistoses de la sumptuària d'aquells temps, i, particularment, de la institució de les confraries amb els seus complicats estatuts, amb copiosa per no dir prolixa documentació procedent, no caldria repetir-ho, dels nostres arxius i que millora notablement la ja aprofitada anteriorment sobre el mateix tema per Gudiol, Ferrandis Torres, Davillier i altres especialistes.

He volgut posar en relleu tres grups d'estudis com podria fàcilment posar-n'hi una dotzena si em proposés sintetitzar, encara que

breument, tota la bibliografia del Sr. Madurell, però em faria monòton. Hom podrà veure-ho millor en les pàgines impreses.

Però em crec obligat a glossar un altre aspecte de la personalitat del nou acadèmic electe: la seva generositat científica. La seva ben proveïda calaixera de documentació recollida i sistematitzada en fitxes és tan rica que li permet o millor el convidar a ajudar els amics en llurs investigacions. Sobre tota mena de temes, àdhuc dels més inversemblants, ens en pot oferir una nota complementària, un document per estudiar, i ho fa amb el goig d'un Mecenas.

Ho hauran experimentat alguns dels investigadors aquí presents. Jo, personalment, ho he fet no poques vegades i en vull recordar una, la més recent.

Al meu poble nadiu, Vilabella, una petita vila de l'Alt Camp de Tarragona, per iniciativa del Sr. Rector, Rev. Comamala, qui ha creat allí un casal de cultura, es publica una revista local que insereix sovint notes històriques. Em veig obligat naturalment a col·laborar-hi. Per això vaig demanar al Sr. Madurell que si li sortia qualche document referent a la dita vila o a la seva rodalia me'l facilités. Ben aviat m'oferia la fotocòpia de dos llargs documents dels que desitjava, un força important d'institució d'un cens perpetu amb intervenció del batlle de Vilabella i veïns de Nulles, i un altre d'una venda entre un vilabellenc i el capítol catedral de Tarragona, ambdós del segle XVI i procedents del ja tantes vegades esmentat Arxiu històric de Protocols de la nostra ciutat comtal, pregon amagatall on hom pot descobrir documentació de viles tan llunyanes com les del Camp de Tarragona amb la verga d'expert saurí del Sr. Madurell.

Per acabar em sigui permès de rememorar algunes que en diria honorífiques distincions fetes al Sr. Madurell per diverses Institucions científiques en demanar-li col·laboració per a les Miscel·lànies d'homenatge retut a personatges rellevants de casa y de fora en volums a ells dedicats: a Rubió i Lluch, Puig i Cadafalch, Higiní Anglès, cardenal Albareda, Vicens Vives, Martínez Ferrando, Ferran Soldevila, Wilhelm Neuss, Sánchez Albornoz entre molts altres: així com sengles Comunicacions per als cinc darrers Congressos d'Història de la Corona d'Aragó (de Saragossa, Palma de Mallorca, Sardenya, Barcelona, València), per a l'«Ibero-americano y filipino de Archivos y Bibliotecas», «Histórico de Portugal Medio Evo», Litúrgic de Montserrat, «Luso-español de Estudios medievales», «Histórico Liguria-Cataluña», colloquis d'Història marítima i Monaquisme català, etcètera, podent sempre ell presentar un estudi adient al tema assenyalat per a tals publicacions o convocatòries.

Era, doncs, convenient que també la nostra Acadèmia, que té

per missió primordial vetllar per la conservació, ordenació i recerca dels tresors artístics, històrics i literaris del nostre país i la promoció de llur estudi i divulgació, i que per això ha acollit i acull ben sovint des de la generació dels Bofarull els més distingits arxivers, rebés com a acadèmic numerari aquest que, com he dit, és un dels que més ha excel·lit en les tasques pròpies de la professió i així mateix de la nostra Corporació, la qual segurament pot esperar molt de la seva cooperació extraordinàriament profitosa. Que sigui per molts anys, com és el meu desig i goig en donar-li ara la benvinguda.

JOSEP VIVES

BIBLIOGRAFIA
DE
JOSEP-MARIA MADURELL I MARIMON

ARTICLES, CONFERÈNCIES I ESTUDIS (1911-1972)

ABREVIATURES

ABMAB	= Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona.
AHDE	= Anuario de Historia del Derecho Español. Madrid.
AIEG	= Anales del Instituto de Estudios Gerundenses. Gerona.
AM	= Anuario Musical. Instituto Español de Musicología. Barcelona.
ANIC	= Boletín Informativo. Asociación Nacional de Inválidos Civiles. Barcelona.
AST	= Analecta Sacra Tarraconensia. Barcelona.
BAT	= Boletín Arqueológico. Tarragona.
BDH	= Boletín de Divulgación Histórica. Barcelona.
BPSMG	= Boletín Parroquial de Santa María de Gracia. Barcelona.
BRABL	= Boletín de la Real Academia de Buenas Letras. Barcelona.
EHYAP	= Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos. Colegio Notarial. Barcelona.
GJ	= Gutenberg-Jahrbuch. Mainz.
SF	= Spanische Forschungen der Görresgesellschaft. Münster Westfalen.
TR	= Text radiat des de Ràdio Barcelona per l'Institut Municipal d'Història de la Ciutat de Barcelona.
VOT	= V.O.T. de Nostra Senyora de Pompeia. Barcelona.

I. — BELLES ARTS

A. — ART EN GENERAL

1. *Arte gótico*. Conferència a l'Agrupació Escolar Tradicionalista de Barcelona : 5-iv-1911, amb el pseudònim Josep M.* Mari.
2. *El arte románico en Cataluña*. Premi «Estanislau Sagarra», del Certamen Científico-Literari convocat per l'Agrupació Escolar Tradicionalista de Barcelona, adjudicat el 14-iii-1914.
3. *El arte en la comarca alta de Urgel*.* ABMAB, III-4, octubre 1945, 259-340 ; IV-1 i 2, gener-abril 1946, 9-172 ; IV-3 i 4 juliol-octubre 1946, 297-416. La «separata» composta de 467 pp. Accésit al Premi «Enrique de Larrate» 1948, de l'Institut d'Estudis Catalans.
4. *La portada gótica y la imagen de la Virgen del siglo XV de la iglesia de San Félix de Sabadell*.* «Museo de la Ciudad de Sabadell». Sabadell, III (1947) 87-95.

* Dels treballs assenyalats amb un asterisc se'n publicaren les corresponents «separatas».

5. *Notes sobre dos retaules de l'altar major de Santes Creus.* «Mem. Arch. Bibl. Santes Creus», 1948, fasc. 2 i últim, 53-66.
6. *L'art antic a Santes Creus (Notes per a la seva història).* Menció honorífica al I Premi «Abad Ladernos», 1948, convocat per «Arch. Bibl. Santes Creus».
7. *El antiguo retablo de la ermita de "Sant Medí".* Calle de Monmany. Fiesta Mayor : Gracia, 1950. «Asociación de Vecinos de la calle de Monmany. Barcelona». Reproduït en «Programa de Fiestas, 4 de marzo de 1963, Agrupació Graciense Romería San Medín».
8. *La Capilla Eremitica de San Medín.* «Colla Romería de San Medín» (Antigua de la Ció), 50.º Aniversario «Sant Medí», Gracia, 1954.
9. *El retablo del Condestable. (Más documentos para su historia).* «Arch. Esp. Arte» (1956), n.º 113, gener-abril, 74-75.
10. *Imágenes y retablos de los santos de Barcelona.** Comunicació a «Jornadas de Estudio y Glorificación de los santos de Barcelona» : 6-v-1958 ; AST, 32 (1959) 255-307.
11. *Notes d'art monacal antic.** Comunicació al Primer Colloqui d'història del monaquisme català. Santes Creus, 9-11 setembre 1966, I (1967) 149-177.
12. *Obras artísticas hospitalarias barcelonesas.** «Cuadernos de Arqueología e Hist. de la Ciudad». Estudios dedicados a Agustí Duran i Sanpere en su LXXX. aniversario, II, 1968, n.º XII, 35-50.
13. *L'art antic al Maresme (Del final del gòtic al barroc salomònic).* Premi «Iluro» 1968, convocat per la Caixa d'Estalvis de Mataró (Mataró, 1970) 1-228, 24 làms.
14. *Una labor de bordadura antiga.* TR : 30-VII-1970.
15. *Art antic a la Cartoixa de Montalegre.* Comunicació al «Segon Colloqui d'història del monaquisme català», Sant Joan de les Abadesses, 17-20 setembre 1970.
16. *Retaules antics.* «Ausa», 6 (1968-71) 320-333.
17. *Tres inventaris antics.* «Ausa», 7 (1972) 25-40.

B. — CONJUNTS MONUMENTALS

1. *El Castillo de Rosanes.* «Notic. Club Excurs. Gracia», 5 (1943) septiembre, pp. 2-3.
2. *El retablo del Santuario de Nuestra Señora de la Misericordia de Reus, obra de Lázaro Tramullas.** BAT, 51 (1951) 1-5.
3. *La obra de las cámaras sepulcrales de Poblet y la Casa de Cardona.** EHYAP, «Colegio Notarial de Barcelona», III (1955) 245-266.
4. *El presbítero Vicente Massanet, la iglesia de Rupid, y la capilla de San Paciano, de la seo de Barcelona.** AIEG, 11 (1964) 5-48.
5. *La Capilla de la Inmaculada Concepción de la seo de Tarragona.* Instituto de Estudios Tarracnenses Ramón Berenguer IV. Sección de Arqueología e Historia. Excm. Diputación Provincial de Tarragona (Tarragona, 1958) 247 pp. + XXII làms. Premi «Enrique de Larratea» 1960, de l'Institut d'Estudis Catalans.
6. *Joan d'Austria i la decoració del temple del monestir de Montserrat.** «Analecta Montserratensia», vol. IX. Miscel·lània Anselm M. Albarreda (Abadia de Montserrat, 1962) I, 135-159.

7. *La Capilla de San Ramon Nonat del castillo de Cardona y el retablo mayor del Santuario del Portell.** AST, 38 (1965) 281-307.
8. *La iglesia gótica de Sant Julià de Argentona.* «Cuadernos de Arquitectura». Barcelona, 3 (1946), n.º 5, juliol, pp. 14-17.
9. *Las obras de las murallas de Gerona (1362-1685). Notas documentales para su historia.** AIEG, 17 (1964-65) 331-372.
10. *Les obres del port i de les fortificacions de Palamós (1517-1726). Contribució a la seva història.** AIEG, 20 (1970-71) 75-103.

C. — ARQUITECTURA

1. *El Tinell.* «Noticiario del Club Excursionista de Gracia». Barcelona, 3 (1941), març, n.º 15, pp. 2-8.
2. *Los contratos de obras en los protocolos notariales y su aportación a la historia de la arquitectura (siglos XIV-XVI).** EHYAP, I (1948) 105-199.
3. *El tracista fray José de la Concepción.** AST, 27 (1954) 59-99.
4. *Claustros antiguos.* TR : 4-XII-1962.

D. — ESCULTURA

1. *Los maestros de la escultura renaciente en Cataluña.* Martín Díez de Liatzasolo.* ABMAB, III-1, gener 1945, 7-62.
2. *Los escultores de Barcelona y la fundación de su Cofradía.* BDH, 5 (1948) 209-212.
3. *La labor artística de Antonio Juan Riera en la villa y corte de Madrid.** «La Notaría». Barcelona, 80 (1945) 376-394.
4. *Escultores renacentistas en Cataluña.* ABMAB, V, 3 i 4, juliol-desembre 1947, 205-339.
5. *Bartolomé Ordóñez (Contribución al estudio de su vida artística y familiar).** ABMAB, VI-3 i 4, juliol-desembre 1948, 345-373.
6. *Miscelánea histórico-artística documental de San Juan de las Abadesas. I. Dos documentos de arte.* «Pyrene», Olot, 3 (1951), n.º 26, 807-809.
7. *Retablos gerundenses (1570-1752).** AIEG, 6 (1951) 247-270.
8. *Miquel Luch, un escultor cuatrocentista alemán en Barcelona.** SF (1954) 164-197.
9. *Un retaule de Sant Salvador d'Horta.* VOT, abril 1956, n.º 72, p. 2.
10. *Notas documentales sobre el coro de la seo de Barcelona.* «Arch. Español de Arte», 31 (1958) 343-346.
11. *Dos retablos de la parroquia de Sarrià.* TR : 9-x-1960.
12. *Una discordia sobre la obra del antiguo retablo de la Cofradía de la Inmaculada.* TR : 11-XII-1960.
13. *Imaginería eulaliana.* TR : 15-II-1961.
14. *El retablo de San Paciano de la catedral.* TR : 2-VI-1961.
15. *Un maestro escultor renacentista.* TR : 9-XI-1961.
16. *Escultores alemanes cuatrocentistas.* TR : 28-VI-1962.
17. *Una portada setecentista, obra de Pedro Costa.* TR : 30-VIII-1962.
18. *El sepulcro del cardenal de Aragón.* TR : 10-IX-1963.

19. *El retablo del Santo Sepulcro de la iglesia de San Lázaro*. TR : 26-XI-1963.
20. *La obra del sepulcro del cardenal de Aragón*. SF (1963), 162-168.
21. *El retablo de los Santos Ramón Nonato y Pedro Nolasco*. TR : 10-v-1967.
22. *¿Una obra documentada de Jaume Cascaylls?* «Arch. Español Artes», 157 (1967) 83-84.
23. *El misterio de la Oración en el Huerto de Getsemaní; obra del imaginero Agustí Pujol*. TR : 26-III-1971.

E. — ORFEBRERIA

1. *La arca de plata del príncipe de Viana*. TR : 1-III-1961.
2. *Piedras amatistas*. TR : 28-XII-1961.
3. *Obras de plateros barceloneses en iglesias gerundenses (1392-1698)*.* AIEG, 15 (1961-62) 103-201.
4. *Miquel Maduxer, maestro mayor de la Ceca*. TR : 16-III-1964.
5. *Creus antigues d'argent. Repertori documental*.* «Ausa», 50 (1964) 135-140.
6. *Obres antigues d'argent. Repertori documental*.* «Ausa», 51 (1965) 176-180 ; n.º 52, 212-215.
7. *Plateros judíos barceloneses*.* «Sefarad», 27 (1967) 290-298.
8. *Orfebres judíos*. TR : 20-v-1968.
9. *L'urna d'argent de Sant Bernat Calvó de la seu de Vich*. «Ausa», 58, 59 (1968) 25-33.
10. *Las nuevas ordenanzas de la Hermandad de Jóvenes Plateros*. TR : 27-x-1969.
11. *Orfebrería antigua a les comarques lleidatanes (1401-1702)*. Comunicació a la «XII Assemblea Intercomarcal d'Estudis». Balaguer, 31 octubre-2 novembre 1970.
12. *Pedres ametistes del Montseny*. «Ausa», 63 (1969) 144-147.
13. *L'obra del reliquiari de Sant Tomàs de Villanueva, de la seu de València*. Comunicació al «Primer Congreso de Historia del País Valenciano». València, 14-18 abril 1971.

F. — PINTURA

1. *Pedro Nunyes y Enrique Fernandes, pintores de retablos (Notas para la historia de la pintura catalana de la primera mitad del siglo XVI)*.* ABMAB, I-3, invierno 1943, 13-91 ; II-1, enero 1944, 7-65 ; II-2, abril 1944, 25-72 ; II-3, julio 1944, 11-62. La «separata» comprèn 296 pp. Accèssit al Premi «Enrique de Larratea» 1948, de l'Institut d'Estudis Catalans.
2. *Luis Borrassá. Su escuela pictórica y sus obras*.* «La Notaría», 79 (1944) 164-195.
3. *Pedro Nunyes, pintor portugués*. «Leonardo. Revista de las Ideas y de las Formas». Barcelona, I (1945) 37-42.
4. *Petro Paulo de Montalbergo, artista pintor y hombre de negocios*.* ABMAB, III-3, julio 1945, 195-229.
5. *Francisco Ribalta, pintor catalán*.* ABMAB, V-1 i 2, enero-junio 1947, 9-31.

6. *El retablo de san Miguel de la iglesia de San Feliu de Cabrera, obra del pintor Bernardo Martorell II.* «Estel de Burriac», Cabrera de Mataró, 1948.
7. *Unos retablos de Bautista Palma, pintor genovés de los conventos de Olot, Lérida y Blanes.** «Estudios Franciscanos» 50 (1949) 458-468.
8. *El retaule major gòtic de Santes Creus (Un nou document per a la seva història).* «Mem. Arch. Bibl. Santes Creus», 1950, fascículo único, 145-147.
9. *El pintor Pedro Nunyes y el retablo de san Eloy de los Plateros de Barcelona.** «MVSEV, Arte. Arqueologia. Tradições». Porto, 6 (1950) 181-150.
10. *Dos pintors castellans a Barcelona en temps de Ferran el Catòlic: Pedro Bello y Fernando Camargo.** «Estudios V Congreso Hist. Cor. Arag.». Zaragoza, 1952 (1962) 175-202.
11. *El iluminador de libros Rafael Destorrents ¿artífice del Misal de Santa Eulalia?* «Scrinium», fasc. VIII-X. Enero-diciembre 1953, 1-8.
12. *Isaac Hermes y las pinturas de la Capilla de los Reyes del Convento de Santo Domingo de Valencia.* «Arch. Español Arte» (1955), n.º 110, abril-junio, 147-150.
13. *Rafael Destorrents, sacerdote y miniaturista.* «Scrinium», fasc. XI-XV (1954-55) 1-5.
14. *El retablo mayor de Santa María del Pino.* TR : 7-III-1960.
15. *Un pintor negociante.* TR : 27-III-1960.
16. *El pintor Lluís Borrassà. Su vida, su tiempo, sus seguidores y sus obras.* I. Texto. Apéndice documental. Índices. ABMAB, 7 (1949) 1-325; II. Apéndice documental, 8 (1950) 1-387; III. Addenda al Apéndice documental, 10 (1952) 1-368.
17. *Dos pintores castellanos.* TR : 13-XI-1960.
18. *Códices miniados.* Wilhelm Neuss Zum 80 Geburtstag. SF, 16 (1960) 85-114.
19. *Pedro Nunyes, pintor renacentista.* TR : 5-X-1961.
20. *El retablo y las pinturas de la capilla de San Pedro Nolasco de la seo de Barcelona.** «Arch. Español Arte», 34 (1961), n.º 135, 241-247.
21. *Retablo mayor de Molins de Rey.* «Molins de Rey. Ferias y Fiestas de la Candelaria y Exposición Industrial, Comercial y Agrícola», 1-5 febrero 1961.
22. *Un sacerdote miniaturista.* TR : 27-IX-1967.
23. *El retablo de los plateros.* TR : 12-VII-1967.
24. *Un pintor portugués en Barcelona.* TR : 20-IX-1968.
25. *La labor pictórica de Pedro Nunyes (1513-1554).** «Arte Español», 1968-69, 85-123.
26. *Pintores-poetas cincocentistas.* TR : 23-IV-71.

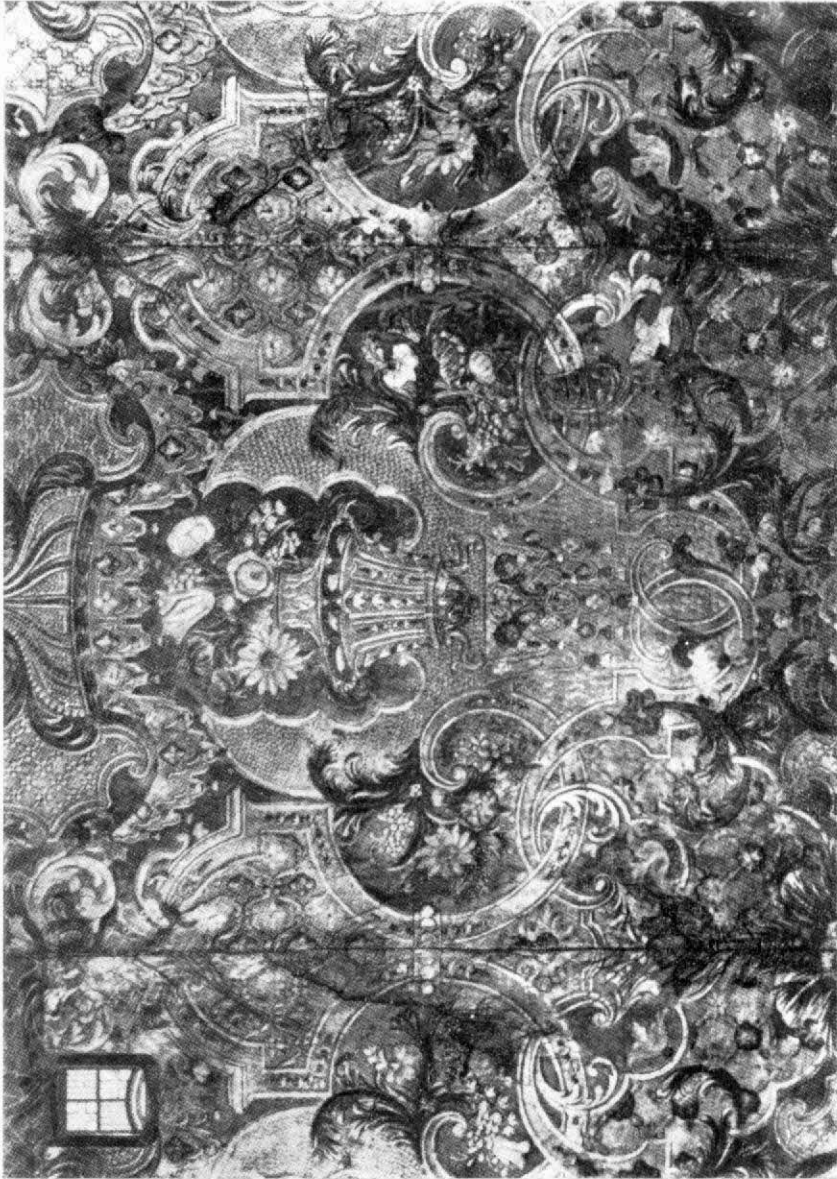
G. — Música

1. *Documentos para la historia del órgano en España.** AM, 2 (1947) 208-216.
2. *Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII).** AM, 4 (1949) 193-220.
3. *Documentos para la historia de maestros de capilla, infantes de coro, maestros de música y danza y ministriles de Barcelona, siglos XVI-XVIII.** AM, 3 (1948) 213-234.

4. *Una asamblea de músicos teatrales en 1824*. TR : 28-VII-1951.
5. *Documentos para la historia de músicos, maestros de danzas, instrumentos y libros de música (siglos XIV-XVIII)*. * AM, 5 (1950) 199-212.
6. *Documentos para la historia de maestros de capilla, cantores, organistas, órganos y organeros (siglos XIV-XVIII)*. * AM, 6 (1951) 205-225.
7. *La imprenta musical en España. Documentos para su estudio*. * AM, 8 (1953) 230-236.
8. *Documentos de archivo. Libros de canto (siglos XIV-XVII)*. * Notas por José M.ª Llorens Cisteré. AM, 11 (1958) 219-232.
9. *Montserrat Parra, maestro de canto*. TR : 17-IX-1963.
10. *Documentos de archivo. Manuscritos e impresos musicales (siglos XIV-XVIII)*. * AM, 23 (1968) 199-221.

II. — COMERÇ I ASSEGURANCES

1. *Los seguros de vida de esclavos en Barcelona (1453-1523). Documentos para su estudio*. * AHDE, 25 (1955) 123-188. Cinc quadres sinòptics.
2. *Notas sobre el antiguo comercio de Barcelona con las Islas Canarias y de Santo Domingo*. * «An. Est. Atlánticos», 3 (1957) 563-592.
3. *Los antiguos seguros de vida en Barcelona (1427-1764)*. * AHDE, 31 (1958) 889-1134.
4. *Los seguros de vida*. TR : 5-VI-1960.
5. *Los esclavos y los aseguramientos de vida*. TR : 31-VII-1960.
6. *Un aspecto del antiguo comercio con las Islas Canarias*. TR : 16-X-1960.
7. *Los seguros marítimos y el comercio con las Islas de Madera y Canarias (1495-1506). Documentos para su historia*. * «An. Est. Atlánticos», 5 (1959) 485-567.
8. *El antiguo comercio con las Islas Canarias y las Indias de Nueva España o del Mar Océano (1498-1638). Más documentos para su historia*. * «An. Est. Atlánticos» 7 (1961) 71-190.
9. *Aspectos del antiguo comercio de plumas de ave*. TR : 19-VII-1962.
10. *Suministros de lanas*. BDH, 12 (1965) 131-132.
11. *Comercio salinero*. BDH, 12 (1965) 58-60.
12. *Aspectos de un trienio de comercio trescentista*. TR : 24-II-1964.
13. *La descarga de abadejo*. BDH, 12 (1965) 63-65.
14. *Notas sobre el comercio con Cerdeña de una Compañía Mercantil Barcelonesa (1334-1342)*. Comunicació a la «Semana de Estudios dedicados a Cerdeña durante el reinado de Pedro el Ceremonioso». Barcelona, 5-9 septiembre 1966.
15. *Contabilidad de una Compañía mercantil trescentista barcelonesa (1334-1342)*. * AHDE, 35 (1965) 421-525 ; 36 (1955) 457-546.
16. *Un contrato de transporte marítimo de Cádiz a Tenerife*. * Comunicació al «IX Coloquio Internacional de Historia Marítima. Sevilla, del 24 al 30 septiembre 1967». «An. Est. Americanos». Sevilla, XXV (1968) 625-631. *Las rutas del Atlántico*. Fac. Filosofía y Letras, Universidad de Sevilla. Sevilla (1909) 625-631.
17. *Pere de Mitjavilla, diplomàtic i home de negocis*. Comunicació al «VIII Congrés Hist. Cor. Aragó». València, 1-8 octubre 1967.
18. *La Lonja de los Mercaderes*. TR : 20-XII-1968.
19. *Ambrogio Fatinantí, mercader genovès en Barcelona*. Comunicació al

Museu de la Pell d'Igualada. Guadamassill moldejat. Segle XVIII.

- «I Congreso histórico Liguria-Catalunya-Bordighera-Ventimiglia-Finale-Génova, 14-19 oct. 1969».
20. *Una antigua Compañía de Tabaco*. TR : 11-XII-1967.
 21. *Compañía mercantil trescentista*. TR : 27-IX-1968.
 22. *Quiebras en la vida mercantil catalana. Notas históricas documentales 1300-1761*.* AHDE, 39 (1969) 577-670.
 23. *Una casa comercial barcelonesa en Madrid*. TR : 19-I-1970.
 24. *Quiebras mercantiles*. TR : 12-II-1970.
 25. *Comerciantes fallidos*. TR : 25-VI-1970.
 26. *Companyies mercantils cincocentistes*.* «Cuad. hist. econom. Cataluña», marzo 1971, 67-78.
 27. *Un mercader genovés cuatrocentista en Barcelona*. TR : 30-VI-72.

III. — DRET

1. *El Sagramental del Vallès, Maresme i Llobregat. Contribució a la seva història*.* «VII Congrès Hist. Cor. Aragó», 1962, III, 183-192.
2. *Las ordenanzas del Consejo Jurado*. Miscelánea histórica, artística y documental de San Juan de las Abadesas, «Pyrene» (Olot), 2.ª época, any I (1962) n.º 4, 120-126.
3. *Derechos enfiteúticos de la diócesis gerundense*.* AIEG, 16 (1963) 249-297.
4. *Ordenanzas marítimas de 1331 y 1333*.* AHDE, 34 (1961) 611-628.
5. *Privilegios y ordenanzas históricas de los Notarios de Barcelona*. Centenario de la Ley del Notariado. Junta de Decanos de los Colegios Notariales de España. (Barcelona, 1965) 672 pp.+12 láms. En colaboración amb don Raimundo Noguera de Guzmán.
6. *Un aspecto de la antigua previsión social*. ANIC, año II, n.º 4, 1.º trimestre 1966, p. 14.
7. *Micer Jaume Callís y su biblioteca jurídica*.* AHDE, 36 (1963) 539-607.
8. *La lezda de Gerona. Contribución a su estudio*.* AIEG, 29 (1968-69) 65-106.
9. *Las treguas del vizcondado de Castellbó (1538-1544)*.* «Pirineos» 95 (1970) 91-127+1 mapa.

IV. — GENEALOGIA I HERÁLDICA

1. *Las actas notariales certificadoras de la exhibición de antiguos nobiliarios*.* «La Notaría» 81 (1946) 292-328.
2. *La Genealogía y la Heráldica en los antiguos protocolos notariales*.* «I Congreso Ibero-Americano y Filipino de Archivos, Bibliotecas y Propiedad Intelectual», II. Madrid 1952, 430-431.
3. *La Crónica de la Casa de Blanes de Fray Juan Gaspar Roig y Jalpi*.* AST, 25 (1952) 875-897.
4. *Dos actas notariales de la entrega y quema de unos privilegios del archiduque de Austria*. EHYAP, Barcelona (1955) 283-290.
5. *Una información genealógica de la familia Desvalls, el «Llibre d'Ar-*

- moria» de Jaime Ramón Vila y el nobiliario del Conde de Darnius.* Arch. Genealogía y Heráldica I (1952) 210-218.
6. *Los molinos y las piedras molares en la heráldica*. TR : 27-x-1962.
 7. *Informaciones nobiliarias de las familias Ça Conomina, Pons y Aymenrich*.* «Hidalguía», 1966, 187-198.
 8. *Miscelánea de informaciones nobiliarias*.* «Hidalguía» (1967) 441-464.

A. — BIOGRAFIA

1. *Crónica Parroquial. Los que mueren. Don Fernando Valls y Taberner*. BPSMG, 2 (1942) 174-175, amb el pseudònim «J. M.».
2. *Martirologio*, BPSMG, 3 (1943) 187, amb el pseudònim «S. de B.».
3. *Un cartógrafo genovés en Barcelona*. BDH, 8 (1952) 140-144.
4. *Nuevos documentos para la biografía del doctor Jaime Balmes*.* AST, 22 (1949) 55-64.
5. *Ramón de Plegamans*. TR : 8-III-1967. ANIC, año III, n.º 10, 3.º trimestre 1967, 16-17.
6. *Ramón de Plegamans, señor de Sant Marçal*.* «Hidalguía», n.º 91 (1968) 785-800.
7. *Romeo de Marimón de Plegamans y de Montoliu, señor de Sant Marçal*.* «Hidalguía», 99 (1970) 251-288.
8. *Marimón de Plegamans y de Montoliu (1256-1295)*.* «Hidalguía», n.º 103 (1970) 941-952.
9. *Simón de Marimón y Ricard (1341-1417)*.* «Hidalguía», n.º 113, jul.ag. (1972) 555-576.

V. — HISTORIA

A. — ARXIVÍSTICA

1. *Sustracción y recuperación de cuadernos de un protocolo en el siglo XVII*. «La Notaría», 81 (1946) 206-208 (Anònim).
2. *Índice cronológico alfabético. Archivo General de Protocolos de Barcelona, Sección histórica. Siglos XIII a XVI, I* (Barcelona, 1950) 1-484. *Siglo XVII, II* (Barcelona, 1953) 1-356. *Siglo XVIII. Apéndice: Siglos XIV-XVIII. Regesta: Siglo XIX. Escribanías de Marina. Siglos XVIII-XIX. Escribanías Foráneas. Siglos XIII-XIX. Pergaminos: Siglos XIII-XVI. Escribanías varias. Miscelánea. Varia, III* (Barcelona, 1959) XI+539.
3. *Catálogo de la Exposición Conmemorativa del Primer Centenario de la Ley del Notariado (1862-1962)*, 22 nov.-14 dic. Colegio Notarial (Barcelona, 1962) 1-56.
4. *Archivos de empresas*. Conferència a la Bibl. Centr. de Barcelona : 13-v-1957.
5. *Un archivo de Sociedad Anónima*. Conferència a l'Arx. Cor. Arag. : 12-III-1956.
6. *Observaciones prácticas sobre Archivística de Empresa*. Conferència a l'Arx. Cor. Arag. : 25-IV-1958.
7. *Los ficheros de los archivos de empresa*. Conferència a l'Arx. Cor. Arag. : 8-vi-1962.

B. — HISTÒRIA DE CATALUNYA-ARAGÓ

1. *Les noces de l'infant Joan amb Matha d'Armanyac*.* «Est. Univ. Cat.» 19 (1934) 1-57.
2. *Pere el Cerimoniós i les obres públiques*.* «Miscel. Finke. Hist. i Cult. Catalana», AST, 12 (1935) 371-393.
3. *Juan Burgunyó, embajador de Jaime II*.* AST, 15 (1942) 265-289.
4. *El antiguo real sitio de Valldaura*. BDH 2 (1946) 165-168.
5. *Mensajeros barceloneses en la Corte de Alfonso el Magnánimo en Nápoles; en 1450*. BDH, 2 (1946) 345-348.
6. *La reina Violante de Bar y el pleito sucesorio de la Corona de Aragón*.* BRABL, 19 (1946) 292-328.
7. *Embajadores barceloneses en tierras de Francia*. 1.ª i 2.ª part. TR: 16 i 23-XII-1950.
8. *El obispo de Vich Francisco Robuster y las bandosidades de «Nyerros» y «Cadells»*.* AST, 24 (1951) 145-196.
9. *Alfonso el Magnánimo en tierras de Italia (1435-1458)*. «V Congreso Hist. Cor. Aragón». Palma de Mallorca, 1955. Actas y Comunicaciones I (1959) 135-148.
10. *Legaciones barcelonesas en la Corte de los Reyes Católicos (1479-1484)*.* «Hispania» 17 (1957) 163-254.
11. *Vendes d'esclaus de guerra saràs a Barcelona, en 1374*.* «VI Congreso Hist. Cor. Arag.». Cerdeña, 8-14 dic. 1957 (Madrid, 1959) 285-289.
12. *Una expedición de almogávares*. TR: 15-VII-1961.
13. *La Aljafería Real de Zaragoza*.* «Hispania», 84 (1961) 1-56.
14. *Mensajeros barceloneses en la Corte de Nápoles de Alfonso V de Aragón (1435-1458)*. Escuela Est. Medievales. CSIC (Barcelona, 1963) 672 pp.
15. *Manjares reales*. ANIC, año III, n.º 4, 4.º trimestre 1967, p. 15.
16. *El bosque real de Valldaura*. ANIC, año II, n.º 7, 4.º trimestre 1966, p. 16.
17. *María de Portugal, infanta de Aragón*. Comunicació al «Congreso Luso-Español de Estudios Medievales». Oporto, 18-23 juny 1968.
18. *Embajada catalana a Luis XI (1463-1464)*.* BRABL, 32 (1967-68), 189-307.
19. *Dos crónicas epistolares de festejos a Carlos el Emperador*. TR: 7-VI-1969.
20. *Els reis de Catalunya-Aragó i la Casa Reial de Valldaura*.* «Est. hist. medievales», Inst. Est. Cat. II (1970) 45-67.
21. *Una concordia entre Pedro el Ceremonioso y María de Portugal*.* AHDE. 41 (1971) 425-438. Homenaje a Claudio Sánchez Albornoz.

C. — HISTÒRIA DE BARCELONA

1. *Dos antiguas Compañías de Teatro en Barcelona*. BDH, I (1945) 138-142.
2. *Bodas principescas en 1373*. BDH, I (1945) 200-203.
3. *El duque de Calabria huésped de honor de Barcelona. Julio 1477*. BDH, 2 (1946) 56-60.
4. *La mansión real de Bellesguard*. BDH, 2 (1946) 284-287.
5. *Castellví de Rosanes y la Ciudad de Barcelona*. BDH, 6 (1948) 231-234.
6. *La Casa de Miramar, granero de la ciudad de Barcelona*. BDH, 12

- (1965) 6-9. ANIC, año IV, n.º 15, 1.º trimestre 1969, p. 12; n.º 16, 2.º y tercer trimestre 1969, 28-29.
7. *Terremotos en Barcelona en los siglos XIV y XV*. BDH, 7 (1949) 114-118.
 8. *Barcelona cien años atrás. La Nueva Barcelona*. TR: 12-II-1949.
 9. *Una expedición naval barcelonesa contra corsarios en 1779*. TR: 7-X-1950.
 10. *La mansión señorial de don Diego Girón de Rebolledo*. TR: 27-I-1951.
 11. *Los naipes y sus juegos*. TR: 12-V-1951.
 12. *Fra Rafel de Sant Cugat i la redempció d'un captiu*. VOT, desembre 1953, n.º 44, 2-3.
 13. *La campana de la discordia*. BDH, 9 (1959) 112-117.
 14. *Portugueses en Barcelona (1391-1411). Notas dispersas para su historia.** Comunicació al «Congreso Histórico de Portugal Medieval». Braga, 6-10 setembre 1959. «Bracara Augusta», 16-17, nn. 39-40 (51-52), Braga, 1960, 250-253.
 15. *El antiguo abastecimiento de hielo o nieve*. BDH, 12 (1965) 55-57.
 16. *Un notario barcelonés exilado en Ripoll (1812-1814)**. AIEG, 18 (1959) 91-118.
 17. *Una asamblea parroquial*. TR: 17-VI-1961.
 18. *Notas de dietario setecentistas*. TR: 7-XII-1961. ANIC, año I, n.º 2, 2.º trimestre 1965, 14.
 19. *Una primera piedra en la Barceloneta*. TR: 13-X-1962.
 20. *Los naipes en Barcelona*. Conferència organitzada per «Amics de Barcelona Històrica y Monumental»: 29-IX-1963.
 21. *La cruz y el reloj del Hospital Antiguo*. TR: 6-XII-1963.
 22. *La redención de un cautivo*. ANIC, año I, n.º 1, primer trimestre 1965, p. 6.
 23. *Antigua asistencia médico-quirúrgica de enfermos pobres vergonzantes*. ANIC, año I, n.º 3, 3.º y 4.º trimestre 1965, p. 12.
 24. *Armamento naval corsario setecentista*. TR: 10-XII-1965.
 25. *Suministros de volatería*. ANIC, año IV, n.º 12, 1.º trimestre 1968, p. 18.
 26. *La Plaza del Rey*. ANIC, año III, n.º 9, 2.º trimestre 1967, pp. 14-15.
 27. *Obras públicas trescentistas*. TR: 30-XI-1966.
 28. *El exilio de un notario*. TR: 11-III-1968.
 29. *La Compañía «La Nueva Barcelonan»*. TR: 22-IV-1968.
 30. *Una botica renacentista*. TR: 1-VII-1968.
 31. *Liberación de cautivos cristianos*. TR: 4-VII-1969.
 32. *Un viaje seiscentista a la Villa y Corte de Madrid*. TR: 15-VIII-1969.
 33. *Antigua Obra Pía barcelonesa*. «Almanaque Confer. San Vicente de Paúl para el año 1970». 80 (1969) 68-70.
 34. *Adornos prohibidos en trajes femeninos*. TR: 26-II-1970.
 35. *El hostal de la Grúa*. TR: 16-IV-1970.
 36. *Expedición pesquera setecentista*. TR: 28-V-1970.

a) *Arts i oficis*

1. *Les ordinations de l'ofici de mestre de cases de Barcelona*. «Butlletí Centre Excurs. Cat.», 47 (1937) 231-238.
2. *Las ordenanzas del oficio de maestros de obras barceloneses*. BDH, 5 (1948) 205-208.

3. *Los claveteros de Barcelona*. BDH, 5 (1947) 94-98.
4. *La antigua manufactura de piedras molares en Barcelona*. BDH, 12 (1965) 125-127.
5. *Antiguos naipes y naiperos de Barcelona*. Conferència a l'Inst. mun. hist. Ciutat, del cicle 1949-50, organitzat pel «Centro de Est. de Etnología Peninsular» del CSIC: 9-x-1949.
6. *Destiladores y sacamuelas en el siglo XVII*. TR: 10-III-1951; 14-III-1953.
7. *La contratación laboral judaica y conversa en Barcelona (1349-1416)*. Documentos para su estudio.* «Sefarad», 16 (1956) 33-71, 370-398.
8. *Los contratos de trabajo a sueldo o sin salario*. TR: 4-IX-1960.
9. *Aspecto de la contratación laboral judaico-conversa*. BDH, 12 (1965) 93-96.
10. *Los contratos de trabajo con participación en el lucro y los contratos de sociedad*. BDH, 12 (1965) 108-111.
11. *Notas documentales de naiperos barceloneses*. «Documentos y Estudios, IV. Inst. mun. hist. Ciudad» (1961) 53-118.
12. *Afiladores de tijeras de tundir*. BDH, 12 (1965) 144-145.
13. *Buzos indios canarios pescadores de coral*. BDH, 12 (1965) 166-167.
14. *El arte de la seda en Barcelona entre judíos y conversos*.* «Sefarad», 25 (1965) 1-35.
15. *El examen de un droguero y azucarero*. TR: 28-II-1969.
16. *Compañía de Oropeleros*. TR: 23-X-1970.
17. *Desavenencias entre esparteros y vidrieros*. TR: 21-XII-1970.
18. *Las proyectadas ordenanzas del Gremio de Claveteros*. TR: 16-VII-1971.
19. *Los contratos de aprendizaje*. TR: 10-XII-1971.

b) *El Palau Reial Major*

1. *El palau reial major de Barcelona. Recull de notes històriques*.* «Hom. Antoni Rubió i Lluch. Misc. est. hist. i ling.», II (1936) 491-518.
2. *El palacio real mayor de Barcelona. Nuevas notas para su historia*.* AST 13 (1937-40) 89-112.
3. *Las antiguas dependencias del palacio real mayor de Barcelona*.* AST, 14 (1941) 129-154.
4. *Primeras piedras en el palacio real mayor de Barcelona*. BDH, 4 (1947) 136-140.

c) *Catedral*

1. *Obres al campanar de la seu barcelonina*. «Butll. Centre Exc. Cat.», 47 (1937) 231-238.
2. *Juan I y la catedral de Barcelona*, BDH, 6 (1948) 50-54.
3. *Las aves del claustro de la antigua catedral*. TR: 1-XIII-1969.

d) *Capelles*

1. *Sant Cebrià de Horta*. BDH, 5 (1948) 161-165.
2. *El «Portal Nou» y la Capilla de Nuestra Señora de la Canal*. BDH, 5 (1948) 213-216.

3. *Notas históricas. La Capilla Francesa del templo de Santa María de Jesús.* BPSMG, 12 (1952) 27.
4. *La antigua capilla de los franceses en Barcelona.* TR : 22-III-1952.
5. *Capillas barcelonesas de nuestros santos.* Comunicació a «Jornadas de Estudio y Glorificación de los santos de Barcelona» : 5-v-1958. AST, 32 (1959) 193-211.
6. *L'ermita de Sant Cebrià i Santa Justina.* «El Apostolado Franciscano», II (1960) 32-33.
7. *La Real Capilla Raimundiana.* TR : 22-I-1961.
8. *La Real Capilla catedralicia.* TR : 20-v-1961.
9. *Capillas de vecindario.* TR : 10-ix-1963.
10. *La capilla eremítica de Sant Cebrià y Santa Justina.* «Almanaque de las Conferencias de San Vicente de Paúl... 1972». Barcelona, 82 (1971) 129-131.

e) *Convents i Monestirs*

1. *El Monasterio de Montesión trasladado a Esplugues de Llobregat.* BPSMG, 7 (1947) 185, amb el pseudònim de «S. de B.».
2. *Els Caputxins i la Ciutat de Barcelona. Notes per a la seva història.* Premi de l'Excm. Ajuntament de Barcelona del Certamen Literari amb motiu de les Noces d'Or de la Restauració de la Província Caputxina de Catalunya i Balears : 20-v-1951.
3. *Un benefactor dels Caputxins de Santa Eulàlia de Sarrià.* VOT, setembre 1953, n.º 41, p. 3.
4. *Una cerimònia al convent de Caputxins de la Rambla.* VOT, novembre 1953, n.º 43, p. 3.
5. *El trasllat de les despulles dels Pares Ermengol de Barcelona i Miquel de Sarrià.* VOT, febrer 1954, n.º 45, p. 2.
6. *Un privilegi de les Caputxines de Barcelona.* VOT, abril 1954, n.º 48, p. 3.
7. *La primera pedra del nou Convent de Caputxines.* VOT, agost 1954, n.º 52, p. 2.
8. *Los conventos capuchinos barceloneses de Santa Madrona y Monte Calvario.* TR : 21-VIII-1954.
9. *L'antic convent de Santa Clara.* VOT, abril 1955, n.º 60, pp. 1-3.
10. *La fundació de l'Arxiconfraternitat del Cordó Seràfic a Santa Maria de Jesús.* VOT, juny 1955, n.º 62, p. 2.
11. *Els pares fundadors i directors de la V.O.T. de la Mare de Déu de Pompeia.* VOT, gener 1960, n.º 117, pp. 4-10.
12. *Santa Maria de Natzaret.* TR. : 21-XII-1968.

f) *Confraries*

1. *La Cofradía de los Ciegos de Barcelona.* En col·laboració amb Agustí Duran i Sanpere. BDH, 9 (1959) 280-286.
2. *Un legat a la Confraria de la Immaculada Concepció.* VOT, octubre 1954, n.º 54, pp. 2-3.
3. *La Cofradía de la Santa Trinidad de los Conversos de Barcelona.** «Se-farad», 18 (1958) 60-82.

4. *Dos notas marianas: La procesión de la Purísima Concepción y un legado a la Cofradía de la Concepción.* TR : 7-XII-1959.
5. *La Cofradía de Conversos.* TR : 23-X-1960.
6. *Fundación de la Cofradía de Pasteleros.* TR : 24-VIII-1966. ANIC, II, n.º 5, 2.º trimestre 1966, p. 8.
7. *La Cofradía de San Magín del templo de San Sebastián.* TR : 28-VII-1968.
8. *La Cofradía de San Magín de Sant Pere de les Puelles.* TR : 1-IX-1968.
9. *Las Cofradías de San Magín.* TR : 29-XII-1968.
10. *Dos Hermandades Seglares de San Magín.* TR : 3-I-1969.
11. *La Cofradía o Hermandad de Mancebos Peinadores.* TR : 17-IX-1970.
12. *Concordia entre los prohombres de la Cofradía de Herreros.* TR : 15-X-1971.
13. *Dos Cofradías de la calle del Hospital.* TR : 8-X-1969.
14. *La Confraria de Sant Magí de Sant Pere de les Puelles de Barcelona.* «Semana Santa 1972». Ilustre Cofradía de San Magín mártir. Barcelona.

g) *Festes religioses*

1. *La festividad de San José en Barcelona en 1629.* BPSMG, 8 (1948) 38-39.
2. *La institució de la festa de la Immaculada a la seu i diòcesi de Barcelona en 1281.* VOT, març 1954, n.º 47, p. 3.
3. *La crida de la festa de la Immaculada Concepció de 1553.* VOT, nov. 1954, n.º 55, pp. 2-3.
4. *La solemnitad de San José en 1629.* TR : 22-III-1961.
5. *Nota històrica. Els consellers i la festa de Sant Francesc.* VOT, març 1962, n.º 142, p. 3.
6. *L'antiga devoció popular barcelonina a Sant Magí. Notes documentals per a la seva història.** Miscel·lània Sánchez Real. Vol. I, BAT, 66 (1968) 69-70 ; (1969-70) 1-38.
7. *El agua de San Magín. Fiestas en las iglesias de los Angeles y del Buen-suceso. Fiestas de vecindario.* TR : 19-VIII-1968.

h) *Processons*

1. *Las procesiones de Semana Santa durante los siglos XVII y XVIII.* TR : 1-IV-1950.
2. *La processó de la Immaculada.* VOT, des. 1954, n.º 56, pp. 4-5.
3. *Les tres processons de Setmana Santa.* VOT, març 1955, n.º 59, pp. 3-4.
4. *Los entremeses de la procesión del Corpus de 1453.* TR : 18-VI-1960.
5. *La procesión del Niño Perdido.* TR : 20-I-1964.

D. — HISTÒRIA DE GRÀCIA

1. *Ejemérides gracienses. Constitución de la Junta de Beneficencia de Gracia en 1836.* «Crónica de Gracia». Barcelona (1948) 77-80.
2. *La celebración de un centenario. Gracia 1850-1950.* BPSMG, 10 (1950) 5.
3. *Ejemérides gracienses. Juramento de la Constitución en 1836.* «Crónica de Gracia». Barcelona, 2 (1948) 97-98.
4. *Ejemérides gracienses de 1836.* TR : 17-XI-1969.

a) *Art local*

1. *Crónica Parroquial. Exposiciones navideñas de Pesebres*. BPSMG, 2 (1942) 30-31 (anònim).
2. *II Exposición de artistas gracienses*. BPSMG, 2 (1942) 142-143, amb el pseudònim «M».
3. *III Exposición de artistas gracienses*. BPSMG, 3 (1943) 135, amb el pseudònim «M».
4. *Al margen de la Fiesta Mayor. El Arte en Gracia*. BPSMG, 5 (1945) 134-135, amb el pseudònim «M».
5. *Gracia y sus artistas*. BPSMG, 6 (1946) 137, amb el pseudònim «S. de B.».
6. *Belenes Navideños*. BPSMG, 7 (1947) 27, amb el pseudònim «J.M.M.».
7. *Exposiciones de Arte*. BPSMG, 7 (1947) 157-160, amb el pseudònim «S. de B.».
8. *A un amic de tota la vida*. Homenatge a l'escultor Josep Maria Camps i Arnau en el seu 80.º aniversari. Any 1960.

b) *Carrers i places*

1. *Toponímia religiosa de las calles de Gracia*. BPSMG, 6 (1946) 138, 154-155, 157, 163-170; 7 (1947) 9-11, 25-26, 58-59, 72-73, 103-109, 140-142, 173-174; 8 (1948) 8-10, 23-25, 58-60, 104-105, 122-123, 133-135, 154-156.
2. *Iconografía decorativa en las calles de Gracia*. «Album Histórico y Gráfico de Gracia». Barcelona (1950), pp. 147-164 + 8 lám.
3. *La Plaza dels "Xiprers"*. TR : 1-I-1968.
4. *El paseo de Nuestra Señora de Gracia*. ANIC, año IV, n.º 14, 3.º y 4.º trimestre 1968, p. 20.
5. *Iconografía popular graciense*. TR : 18-VII-1969.
6. *La calle Mayor de Gracia*. BDH, 13 (1970) 127-129, ANIC octubre 1969-febrero 1970, p. 18.
7. *Calles gracienses*. TR : 2-IV-1970.
8. *Algunas antiguas plazas gracienses*. TR : 26-V-1972.

c) *Festes religioses*

1. *Crónica Parroquial. La Fiesta Mayor de Gracia*. BPSMG, I (1941) 60-62, amb el pseudònim «El Cronista».
2. *La Romería a San Cipriano*. BPSMG, 3 (1943) 108-139.
3. *Las procesiones de Semana Santa*. BPSMG, 4 (1944) 42, 56-57.
4. *La invocación de la Virgen de Gracia y la de San Roque en la antigua villa de Gracia*. BPSMG, 5 (1945) 122-123.
5. *La Fiesta Mayor de Gracia. Breve visión retrospectiva*. BPSMG, 7 (1947) 120-123.
6. *Nota histórica. Gracia y el Milenario de Montserrat. La ofrenda votiva de un lirio de oro y plata*. BPSMG, 7 (1947) 157-160.
7. *¡Gracia a Montserrat! (1881-1947)*. BPSMG, 8 (1948) 54-56 (anònim).
8. *La Virgen de la Asunción, Patrona de Gracia*. «Festa Major de Gràcia». Comissió de Festes del carrer de Monmany (entre Bruniquer i Sant Lluís). Barcelona, 1948.

9. *San Roque, copatrón de la villa de Gracia*. «Carrer Monmany. Festa Major de Gràcia» (Barcelona, 1949). Reproduït per «Fiestas del Centenario de Gracia. Fiesta Mayor de Gracia. Calle de Mateo» (Barcelona, 1950).
10. *Graci ay la Fiesta de la Asunción de la Virgen*. BPSMG, 10 (1950) 167-168.
11. *Las procesiones de Semana Santa en Gracia*. «Noticiario del Club Excursionista de Gracia». Barcelona, 16 (1954) 49-51.
12. *San Roque y la antigua villa de Gracia*. TR : 13-VIII-1963.
13. *Efemèrides montserratense-graciense*. TR : 1-X-1970.

d) *Parròquia de Santa Maria*

1. *El antiguo templo de Santa María de Gracia*. «J.A.C.E. Centro de Santa María de Gracia». Barcelona (1940) 4-5.
2. *La iglesia parroquial de Santa María de Gracia*. «Calendario de las Cuarenta Horas. Barcelona, 1941». Barcelona (1940) 42-43.
3. *Crónica Parroquial. Las obras del nuevo templo*. BPSMG, I (1941) 62.
4. *Nota histórica. La Congregación de Nuestra Señora de los Dolores*. BPSMG, 2 (1942) 8-9.
5. *Los altares del antiguo templo*. BPSMG, 2 (1942) 136-137, 150-152, 170-171.
6. *El antiguo templo y sus dependencias*. BPSMG, 3 (1943) 23-24, 41-42, 58-59, 69-91.
7. *Jornada Catequística Parroquial*. BPSMG, 3 (1943) 105, amb el pseudònim «J. M.».
8. *La nueva Custodia*, BPSMG, 3 (1943) 135, amb el pseudònim «J. M.».
9. *La Congregación Eucarística de los Santos Angeles*. BPSMG, 3 (1943) 149-150.
10. *Primeras piedras*. BPSMG, 3 (1943) 168-169.
11. *El antiguo templo parroquial y la revolución abrileña de 1870*. BPSMG, 4 (1944) 6.
12. *Miscelánea Histórica Parroquial*. BPSMG, 4 (1944) 118-119.
13. *Veinticuatro años de vida catequística parroquial*. BPSMG, 4 (1944) 168-170, amb el pseudònim «J. M.».
14. *La Escuela Parroquial*. BPSMG, 4 (1944) 172, amb el pseudònim «J. M.».
15. *Crónica Parroquial. Bendición de una bandera*. BPSMG, 4 (1944) 190-191 (anònim).
16. *Santa María de Jesús*. BPSMG, 5 (1945) 5, amb el pseudònim «S. de B.».
17. *Bodas de Plata Catequísticas*. BPSMG, 5 (1945) 14-15 (anònim).
18. *Procesiones marianas en nuestra Parroquia*. BPSMG, 5 (1945) 74, amb el pseudònim «S. de B.».
19. *Nuestro venerable Prelado pasa santa Pastoral Visita en nuestra Parroquia*. BPSMG, 6 (1946) 56-57, amb el pseudònim «S. de B.».
20. *Una efemèrides mariana parroquial*. BPSMG, 6 (1946) 11-12.
21. *Nota histórica parroquial. La Visita Pastoral de 1884*. BPSMG, 6 (1946) 59.
22. *Nota histórica parroquial. La fundación de la Archicofradía de la Corte*. BPSMG, 6 (1946) 73 i 76.
23. *Nota histórica parroquial. La campana "Assumpta"*. BPSMG, 6 (1946) 121-122.

24. *Mater Amabilis. Ofrenda de un feligrés al Papa*. BPSMG, 7 (1947) 129 (anònim).
25. *Nota històrica. El Mes de María en la Parroquia*. BPSMG, 8 (1948) 70-71.
26. *Notas històricas. I. Los templos coparroquiales de Santa María de Jesús y de Nuestra Señora de Gracia en 1836*. BPSMG, 10 (1950) 103-104.
27. *Notas històricas. II. Constitución de la Junta de Obra de Nuestra Señora de Gracia en 1836*. BPSMG, 10 (1950) 119-121.
28. *Notas històricas. III. Las "promeresas" o la administración de la Patrona de Santa María de Gracia*. BPSMG, 10 (1950) 135-136.
29. *Nota històrica. La primera Junta de Obra de Santa María de Gracia*. BPSMG, 10 (1950) 152-153.
30. *Nota històrica parroquial. Un robo sacrílego en 1905*. BPSMG, 10 (1950) 182.

E. — HISTÒRIA ECLESIASTICA

1. *La fiesta del "Roser de Maig"*. BPSMG, 3 (1943) 74-75.
2. *La iglesia parroquial de Sant Feliu de Cabrera y sus altares*. «Estrella de Burriac». Cabrera de Mataró, època 2.ª, agost 1949, n.º 36-37, pp. 17-18.
3. *El cardenal de Santiago, Gonzalo de Acoya, en Barcelona*.* «Hisp. Sacra», 8 (1955) 111-115.
4. *Notas dispersas sobre el culto de las reliquias de algunos patronos*.* Comunicació a «Jornadas de Estudio y Glorificación de los Santos de Barcelona», llegada a «Balmesiana»: 7-v-1958. AST, 31 (1958) 27-35.
5. *Regesta documental de reliquias y relicarios (siglos XIV-XIX)*.* AST, 31 (1958) 291-324.
6. *Patronatos Reales Eclesiásticos en los reinos de Aragón*.* «Hisp. Sacra», 13 (1960) 413-421.
7. *Un legista agente de negocios en la Curia Romana*.* AST, 36 (1964) 119-122.
8. *Inventari del Santuari de Sant Magí de 1578*.* BAT, 62-63 (1962-63) 1-8.
9. *La ermita de Santa Maria de Brugués*. ANIC, año II, n.º 6, 3.º trimestre 1966, pp. 22-23.
10. *Proceso informativo sobre reliquias procedentes de Túnez*.* «Hisp. Sacra», 19 (1966) 143-165.
11. *Un viaje a Tierra Santa en 1376*. TR : 18-II-1972.

a) Concilis

1. *El Concilio Tarraconense de 1530*.* AST, 16 (1943) 173-199.
2. *El Concilio Tarraconense de 1533*.* AST, 17 (1944) 145-160.
3. *Concilio Tarraconense (1455-69)*.* AST, 20 (1947) 103-149.
4. *El Concilio Tarraconense de 1640*.* AST, 21 (1948) 121-137.

b) *Hagiografia*

1. *El Beato Nicolás Factor en Barcelona*. BDH, 10 (1959) 64-68.
2. *Notas históricas. El Beato Nicolás Factor, religioso de los conventos de Monte Calvario y de Santa María de Jesús*. BPSMG, 11 (1951) 53-54, 69-70.
3. *Sant Francesc i l'ermità de Sant Cebrià*. VOT, agost 1953, n.º 4, p. 3.
4. *El Beato Nicolás Factor en Argenton*. «Argenton. Bolet. informació local», año III, época 2.ª: 27 junio 1953.
5. *El Beat Nicolau Factor a Barcelona*. VOT, gener 1954, n.º 45, p. 2.
6. *El vi de miracle del Molí d'en Voltes*. VOT, febrer 1955, n.º 58, pp. 2-3.
7. *El proceso de beatificación de fray Nicolás Factor*.* «Hispan. Sacra», 14 (1961) 27-53.
8. *Fragments de la vida de Sant Francesc*. «El Apostolado Franciscano», 54 (1963) 203-205.
9. *Un fragmento de "Flos Sanctorum"*. AST, 35 (1962) 259-265.
10. *Un maestro de san Ignacio*. TR: 1-v-1968.
11. *El vino de milagro*. «Almanaque de las Conferencias de San Vicente de Paúl para el año 1971». Barcelona, 81 (1970) 78-79.

c) *Litúrgia*

1. *En el X.º aniversari de les vespres sabatines pompeianes*. VOT, novembre 1950, n.º 7, p. 1.
2. *X.º Aniversari de la "Schola Cantorum" de Santa Maria de Pompeya*. «Rev. Litúrg.». Barcelona, 6 (1951) 27 (anònim).
3. *Nota històrica. Una fundació litúrgica en 1694*. «Rev. Litúrg.», 5 (1951) 9-10.
4. *Nota històrica. Maitines y Laudes Asuncionistas en Santa Maria del Mar*. «Rev. Litúrg.», 5 (1951) 108-110.
5. *Notas históricas. Fundación Asuncionista en la Parroquia de los Santos Justo y Pastor de Barcelona en 1574. Una fundació litúrgica navidiana en 1583*. «Rev. Litúrg.», 5 (1951) 166-169.
6. *Tres fundacions litúrgiques montserratines*.* «Miscel. en homenatge a Monsenyor Higiní Anglès». CSIC (1958-61) 499-515.
7. *Antiga devoció a la Santa Missa. Notes documentals*.* «II Congrés Litúrgic de Montserrat», 1965. III (1967) 265-270.
8. *Fundacions litúrgiques a Santa Maria de Mataró*.* AM, 21 (1966) 111-117.
9. *La consuetud de la parròquia de Sant Feliu de Codines, de 1756*.* AST, 39 (1967) 71-85.
10. *Una acta notarial certificativa de la celebració de una Misa*. TR: 14-i-1972.

d) *Monestirs*

1. *Joan I i el Monestir de Poblet*. Per la restauració del Monestir de Poblet. Ràdio Associació de Catalunya (1935) 157-162.
2. *El monestir de Santa Maria de Valldaura del Vallès (1150-1179)*. Premi addicional al II Premi «Abad Lladernosa» 1949, convocat per l'Arxiu Bibl. de Santes Creus.

3. *La fundación de Santes Creus*. Text radiat per Ràdio Reus, en commemoració del VIII Centenari de Santes Creus : 22 març 1950.
4. *La Granja d'Ancosa*. Menció honorífica al III Premi «Abad Laderuosa» 1950, convocat per l'Arxiu Bibl. de Santes Creus.
5. *Miscelánea histórico-artística documental de San Juan de las Abadesas. II. El acta del traslado de las reliquias del Santísimo Misterio*. «Pyrene», Olot, 3 (1951), n.º 27, 1-5.
6. *El Monasterio de Santa María de Valldaura del Vallés (1150-1179)*.^{*} AST, 25 (1952) 115-163.
7. *El panteó dels Montcada a Santes Creus*. «Mem. Arch. Bibl. Santes Creus», 1953, fasc. 2, 327-336.
8. *Excerpta documental de Santes Creus*. «Santes Creus». Bol. Arch. Bibl. Santes Creus (1957) 232-234, doc. 1-3 ; (1959) 349-360, doc. 9-13 ; (1962) 227-229, doc. 20.
9. *El tesoro y las reliquias de Santes Creus en la postguerra contra Juan II*. Text radiat per Ràdio Reus el 26 d'abril de 1960, dins el cercle de conferències organitzades per l'Arxiu Bibl. de Santes Creus amb motiu del VIII Centenari de l'establiment dels monjos a Santes Creus.
10. *El Priorat de Santa Maria de Natzaret de Barcelona (1311-1600)*.^{*} «Miscellanea Populetana». Abadia de Poblet (1966) 267-283.
11. *Guillermo de Montcada y los monasterios de Valldonzella y Santes Creus*. TR : 18-III-1968.
12. *L'abat de Banyoles i els seus molins*.^{*} Amics de Besalú. «I Assemblée d'Estudis sobre el seu comtat». Besalú, setembre 1968, pp. 99-100.
13. *El Castell de Turlanda, feu de Santes Creus*.^{*} «Santes Creus», IV, n.º 31 (1970) 79-84.

VI. — LA INDÚSTRIA I LA TÈCNICA

1. *Los molinos antiguos de Cataluña. Notas para su historia y la de las industrias derivadas de la molinería*. Accésit al «Premio Antonio Par», 1946, convocat pel «Colegio Notarial de Barcelona».
2. *Les fargues catalanes*. Conferència al «Centre Excursionista de Catalunya», 30-v-1949.
3. *Un contrato del año 1703 para la desecación del Estanque de Sils*.^{*} AIEG, 4 (1949) 257-262.
4. *Els oficis de l'antiga indústria textil catalana*. Conferència al «Centre Excursionista de Catalunya», 12-I-1953.
5. *Las fargas pirenaicas. (Notas para su historia)*.^{*} «Pirineos». Zaragoza, 8 (1952) 545-558.
6. *Contribución a la historia de la Farga Catalana*. Conferència a la Delegació de Barcelona del C.S.I.C., dins el cercle organitzat per la «Asociación Técnica Española de Estudios Metalúrgicos» i el «Centro de Estudios y Asesoramientos Metalúrgicos». Publicat a «Técnica Metalúrgica», any 16, n.º 129 (1950), maig-juny, 103, 110.
7. *Antiguos molinos de viento*. TR : 15-III-1962.
8. *Molinos de sangre y molinos amoladores*. BDH, 12 (1965) 128-130.
9. *Un ingenio para el abastecimiento de agua*. TR : 6-VIII-1963.
10. *Manufactura papelera cuatrocentista*. BDH, 12 (1965) 97.

11. *La Familia Morera, els Molins Paperers Vell i Nou de Sant Celoni i la Impremta de Vich*.* «Ausa», Vich, n.º 49 (1964) 81-101.
12. *Els molins paperers del Ripoll i Besòs*. Comunicació al «VI Congreso Internacional de la Asociación Internacional de Historiadores del Papel». Barcelona, 10-15, maig 1965; i a la «Assemblea Comarcal d'Estudiosos». Fundació Bosch i Cardellach. Sabadell, 1968.
13. *Fargues antigues. Repertori documental*. «Ausa», Vich, n.º 53 (1965) 257-266.
14. *Els molins paperers de Catalunya. (Notes per a la seva localització)*.* «Homenatge a Jaume Vicens i Vives». Universitat de Barcelona, II (1967) 347-361.
15. *La desecación del pantano de Sils*. TR : 8-IV-1968.
16. *Antiguas construcciones de naves (1316-1740). Repertorio histórico documental*.* «Hispania». Madrid, 108 (1968) 159-196.
17. *Previsiones contra riadas*. TR : 21-III-1969.

VII. — LES LLETRES I LA CULTURA

1. *Antonio Sedacer, profesor de la Escuela Luliana de Barcelona*.* AST, 18 (1945) 103-113.
2. *Una antigua biblioteca pública en Barcelona*. BDH, 7 (1949) 163-167.
3. *Las escuelas de la seo de Barcelona. (Notas para su historia)*.* «Hisp. Sacra», I (1948), fasc. 2.º y últimos, 53-66.
4. *Vicente Panyella, maestro de escribir cuatrocentista*.* BRABL, 22 (1949) 183-192.
5. *Felipe de Ferrera y la Escuela Luliana de Barcelona*. TR : 11-XI-1950.
6. *Un matemático pisano cuatrocentista en Barcelona*. TR : 13-I-1951.
7. *Monjos de Santes Creus als Estudis Generals de Tolosa i Perpinyà*. Accésit al IV Premi «Abad Ladernosa», 1951, convocat per l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus.
8. *La Escuela Luliana de Barcelona. (Nuevos datos para su historia)*.* AST, 23 (1950) 1-66.
9. *Llibres pels Caputxins de Santa Madrona*. VOT, juny 1954, n.º 50, pp. 2-3.
10. *Dos texts de literatura antiga pietosa popular*. VOT, juliol 1954, n.º 51, pp. 2-3.
11. *Els goigs de la Immaculada Concepció, del notari Joan Sobrevers*. VOT, setembre 1954, n.º 55, pp. 2-3.
12. *Catalogne et Languedoc. Moines de Santes Creus aux "Studia Generalia" de Toulouse et Perpignan*.* «Annales du Midi». Toulouse, 67 (1955) 281-286.
13. *La biblioteca de Juan Bonllavi. Membre de l'escola lullista de València al segle XVI*,* per Rosalia Guilleumas. Recull i transcripció de documents per J. M. Madurell. «Rev. Valenc. Filologia», 4 (1954) 24-73.
14. *Notes d'arxiu. Una fundació litúrgica nadalenca. Dos sonets a la Immaculada del canonge-poeta Guerau Vilana*. VOT, desembre 1956, n.º 50, pp. 4-6.
15. *Aspectes de l'ensenyança antiga a Barcelona. Conferència al «Centre Excursionista de Catalunya»* : 21-X-1957.

16. *Pedro Serra Postius*.* AST, 29 (1956) 345-400.
17. *Les cobles a la Immaculada del poeta barceloní Joan Onofre Castanyer*. VOT, desembre 1957, n.º 92, pp. 4-5.
18. *Diego Pérez de Valdivia*.* AST, 30 (1957) 343-371.
19. *Diego Pérez de Valdivia*. TR : 16-IX-1961.
20. *Estudiantes a pupilaje*. TR : 4-I-1962.
21. *Encuadernadores y libreros barceloneses judíos y conversos (1322-1458)*.* «Sefarad», 21 (1961) 299-338 ; 22 (1962) 345-372 ; 23 (1963) 74-103.
22. *La Escuela de Ramón Llull, en Barcelona. Sus alumnos, lectores y protectores*. «Est. Lul.», 6 (1962) 187-209 ; 8 (1964) 93-117, 229-235 (1965) 59-69.
23. *Jaume Joan Mabit i l'Estudi General de Vich*. «Ausa», n.º 42 (1962) 305.
24. *Fragmentos de manuscritos antiguos*. TR : 22-X-1963.
25. *Anuncio de una escuela y un documento pontificio*. GJ (1964) 147-150.
26. *Desmanes antilulianos*.* «Est. Lul.», 7 (1963) 209-216.
27. *Mestre Felip de Malla*.* BRABL, 30 (1963-64) 499-626.
28. *Frustrada fundación escolar dominicana*.* AST, 37 (1965) 173-188.
29. *Documentos para la biografía de Dalmacio Ces-Planes, astrólogo de Pedro el Ceremonioso*.* «Hispania», 14 (1964) 581-598.
30. *Luis Juan Vileta*.* AST, 37 (1964) 19-94.
31. *Un maestro de escribir cuatrocentista*. TR : 8-III-1967.
32. *Il·luminadors, escrivans de lletra rodona i formada i de llibres de cor*.* SF, 23 (1957) 147-170.
33. *Las Escuelas Catedralicias*. TR : 15-IV-1968.
34. *Pere Labèrnia, precursor de Pompeu Fabra*. BPSMG. «Atri» Any 27, III època, maig 1968, n.º 292. Centenari de Pompeu Fabra.
35. *Miscelánea Luliana*. «Est. Lul.», 12 (1968) 59-76.
36. *La obra poética de Joan Burgunyó en un códice catedralicio barcelonés*. TR : 13-XII-1968.
37. *Jeroni Ardévol, maestro de San Ignacio, y la enseñanza de las humanidades en Barcelona de 1508 a 1544*.* En colaboració amb el P. Càndid de Dalmases, S. I. «Archivium Historicum Societatis Jesu», 37 (1968) 370-407.
38. *Maestros setecentistas de leer, escribir y contar*. TR : 9-V-1969.
39. *Una carta del 1519 alusiva al "Libre del Gentil"*.* «Est. Lul.», 13 (1969) 195-196.
40. *Efemérides trescentistas*. TR : 22-X-1971.

a) *Bibliografia*

1. *La obra de Nebrija en Cataluña*. «La Notaria», 81 (1946) 90-93.
2. *Algunas ediciones de Nebrija en Barcelona*.* «Emérita». «Miscelánea Nebrija» (1945) 281-288.
3. *La edición del Tratado de Filosofía del P. Jacinto de Olp*.* «Est. Franc.», 52 (1951) 387-389.
4. *Manuscritos trescentistas y cuatrocentistas*.* «Hisp. Sacra», 4 (1951) 401-464 ; 5 (1954) 165-178.
5. *Algunas antiguas ediciones barcelonesas de libros*.* BRABL, 24 (1951-52) 133-172.
6. *Juan Rosenbach y la edición del Breviario Tarraconense de 1522*.* BAT, 52 (1952) 262-272.

7. *Una llicència reial per a la reedició de las "Crónicas antiguas de la Orden de san Francisco"*. VOT, gener 1955, n.º 57, pp. 2-3.
8. *Llicències reials per l'edició de llibres piadosos catalans (1563-1704)*.* Collectànea E. Serra Buixó. AST, 28 (1955) 379-388.
9. *La edición de "Teórica y Práctica de Boticarios" de fray Antonio Castell*. «Revista de la Real Academia de Farmacia de Barcelona». Barcelona, n.º 2, maig 1958, pp. 117-119.
10. *La edición barcelonesa de la "Via Spiritus"*. TR: 28-ix-1961.
11. *Testamentos e inventarios episcopales*.* AST, 34 (1961) 103-140, 305-340.
12. *La "Via Spiritus" de Fray Bernabé de Palma*. «El Apostolado Franciscano», 53 (1962) 155.
13. *Juan Luschnier y la edición de la Gramática de Nebrija*.* GJ (1962), pp. 205-207.
14. *La edición de la "Via Spiritus" de 1549*. AST, 25 (1962) 283-285.
15. *Fragmentos de manuscritos antiguos*. TR: 22-x-1963.
16. *La edición de las Constituciones Provinciales Tarraconenses de 1557*. GJ (1966) 209-213.
17. *La edición de 1602 de la historia de los santos de Cataluña del P. Doménech*.* AST, 40 (1967) 149-157.
18. *Manuscripts eiximenians*.* En «Martínez Ferrando». «Miscel. de Estudios ANABA» (1968) 291-314.
19. *José M. Madurell Marimón. En su LXXV aniversario. Su labor cultural (1911-1968)*.* «Biblioteconomía», Año XXV, enero-diciembre 1968, n.º 67-68, pp. 3-24.
20. *Dos manuscritos de la "Confraria del Senyor Rey"*.* «Miscel. Est. Hist.» en Homenaje al Dr. José Vives, 1888-1968, «Hispan. Sacra», 21 (1968) 429-480.
21. *Las ediciones de la vida de san Eloy de 1640 y 1773*. TR: 12-ix-1969.
22. *Antiguas ediciones de libros de autores eclesiásticos. (Notas documentales)*.* AST, 43 (1970) 97-182.

b) *El llibre i la impremta*

1. *Documentos para la historia de la imprenta y librería en Barcelona (1474-1543)*. Anotado por Jorge Rubió Balaguer. Gremios de Editores, Libreros y Maestros Impresores (Barcelona, 1955), pp. 120 + 1616.
2. *Marian Soldevila, estamper setcentista barceloní*.* BRABL, 28 (1959-60) 227-255.
3. *Mariano Soldevila y su obrador tipográfico*. TR: 10-v-1967.
4. *Pere Rayner*.* GJ (1967) 130-137.
5. *Licencias para la impresión de libros setecentistas*.* AST, 29 (1966) [1968] 305-317.
6. *Noel Baresson*.* GJ (1958) 213-220.
7. *Licencias reales para la impresión y venta de libros (1519-1705)*. «Rev. Arch. Bibl. y Mus.», tomo 72, 1-2 (1964-65) 111-248.
8. *Jaume Cendrat*.* GJ (1969) 182-188.
9. *Antiguos fundidores de letras en Barcelona*.* GJ (1970) 289-297.
10. *La imprenta del Colegio de Belén*. TR: 30-vii-1970.
11. *Sansó Arbús*.* GJ (1971) 200-208.

12. *Claudi Bornat*. «Premi Francesc Carreras Candi 1971» de la «Fundació Salvador Vives Casajuana». Barcelona.
13. *Hubert Gotard*.* GJ (1972) 188-196.

EN CURS DE PUBLICACIÓ

1. *Els dos retaules majors de l'antic convent de Santa Clara de Barcelona.*
2. *El riesgo del rescate en los antiguos contratos de seguros de vida (1525-1609).*
3. *Más sobre Pedro Serra Postius.*
4. *El paper a les terres catalanes. Contribució a la seva història.*
5. *El retaule major de Sant Sadurn de la Roca, obra d'Antoni Comes.*
6. *El Consell General de la vila de Cardona del 1422.*
7. *Comandas comerciales barcelonesas de la Baja Edad Media (1236-1501).*
En col·laboració amb Arcadi García Sanz.
8. *Un viaje de negocios a Alejandria y Rodas en 1438.*
9. *Art antic comarcal tarragoní. (Aplec de notes documentals).*
10. *La firma de treves al vescomtat de Castellbó.*